

Aleksandra Gačić

BOGUMIL VOŠNJAK

Politik in diplomat

ZALOŽNIŠTVO JUTRO

Politična biografija dr. Bogumila Vošnjaka

Zgodba dr. Bogumila Vošnjaka je zgodba politika na prelomu držav. Njegova glavna politična dejavnost je namreč vezana na čas prehodov med državami: med prvo svetovno vojno iz habsburške monarhije v državo Karadjordjevičev, med drugo pa iz slednje v komunistično Jugoslavijo. Pred dobrimi 130 leti v Celju rojeni pravnik je po zaslugi premožnega očeta kljub svoji bolehnosti že v zgodnji mladosti prepotoval velik del Zahodne Evrope, Rusije in Bližnjega vzhoda, kar mu je dalo širino, ki jo je znal spretno izkoristiti, ko se je lotil diplomatsko-političnih dejavnosti. Že pred prvo svetovno vojno je opozoril nase kot publicist v goriški reviji Naši zapiski, bil pa je zelo dejaven tudi na pravnem področju, kjer se je uveljavil kot specialist za upravo Ilirskih provinc, leta 1912 pa je kot prvi Slovenec postal zasebni docent na zagrebški univerzi.

Vrhunec Vošnjakove kariere je nedvomno njegovo delovanje v Jugoslovanskem odboru, ko je zelo zgodaj skočil v objem silnic nastajajoče jugoslovanske države, kar kaže njegova vloga pri snovanju Krfske deklaracije leta 1917. V emigraciji med prvo svetovno vojno pa ob obsodbah »umirajočega imperija« Avstro-Ogrske ni nikoli pozabil antantnih in ameriških državnikov opominjati na obseg slovenskih etničnih meja, ki so jih ogrožali predvsem italijanski imperialistični apetiti. Kot tajnik delegacije Kraljevine SHS je ta boj leta 1919 nadaljeval tudi na pariški mirovni konferenci, čeprav je moral razočaran ugotoviti, da zanj nima velike podpore med antantnimi zavezniki. V novi državi je ostal zvest svojemu unitarističnemu prepričanju in bil najprej nagrajen z mestom poslanika v Pragi, a je kmalu zašel v spor z mainstreamom jugoslovanske politike. Med drugo svetovno vojno se je pridružil gibanju Draže Mihailovića, meščanski Jugoslaviji pa je ostal zvest tudi, ko je kraljevina Karadjordjevičev izginila s svetovnega zemljevida.

Kljub Vošnjakovi izjemno bogati politični in diplomatski dejavnosti se celovitega orisa tega dela njegovega življenja dolgo nihče ni lotil. Poznamo sicer soliden portret v Slovenskem biografskem leksikonu, tudi njegova politična

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

929Vošnjak B.
94(497.1)“19“
327(497.1)“19“

GAČIĆ, Aleksandra
Bogumil Vošnjak - politik in diplomat / Aleksandra Gačić ;
[spremnna beseda Andrej Rahten]. - Ljubljana : Jutro, 2017

ISBN 978-961-7024-03-6
290999552

publicistika je bila v zgodovinopisju opažena, vendar je šele avtorica pričujoče knjige Aleksandra Gačić prva, ki se loteva oblikovanja natančne slike življenja in dela v obliki politične biografije.

Gačičeva je že kot študentka zgodovine na mariborski univerzi zaznala velik pomen diplomatsko-politične dejavnosti Vošnjaka. Bila je tudi ena od štipendistk Koordinacijskega odbora za raziskovanje diplomatske zgodovine (KORDZ), ki deluje že skoraj desetletje, sama pa je bila od vsega začetka vanj dejavno vpeta, pri čemer ji delo v arhivih še zdaleč ni tuje. Knjiga tako temelji na kopici manj znanih primarnih neobjavljenih virov, zlasti iz Arhiva Republike Slovenije in Arhiva Studia Slovenica v Ljubljani, Arhiva Jugoslavije v Beogradu ter Muzeja v Velenju.

Monografija o Vošnjaku izpod peresa Gačičeve predstavlja izjemen prispevek k proučevanju diplomatske zgodovine Slovencev, hkrati pa je nov dokaz renesanse politične biografike na Slovenskem. Kot takšna bo gotovo odlična spodbuda za nadaljnje raziskave osebnosti, ki jih je zgodovinopisje doslej spregledovalo, kar pa ne pomeni, da bi moralo tako ostati tudi v prihodnje.

red. prof. dr. Andrej Rahten

Na Dunaju, 14. aprila 2017

Vsebina

Politična biografija dr. Bogumila Vošnjaka	5
Uvod	9
I. Rod Vošnjakov – Oče Mihael in stric Josip Vošnjak	15
II. Vošnjakova mladost	33
III. Član Jugoslovanskega odbora	57
IV. Krfska deklaracija	117
V. Odhod in delovanje v ZDA leta 1918	143
VI. Generalni sekretar mirovne delegacije kraljevine SHS na pariški mirovni konferenci	167
VII. V Ustavotvorni skupščini, član Samostojne kmetijske stranke	193
VIII. Izredni poslanik in pooblaščen minister v Pragi	217
IX. Delo na zunanjem ministrstvu – pooblaščen minister na »razpolago«, načelnik oddelka za trgovinske pogodbe, delegat pri fondu B	235

X.	Poslanec v narodni skupščini	249
XI.	Socialna vprašanja delavcev, rudnik v Velenju, Matica rada	277
XII.	Med drugo svetovno vojno in neposredno po njej	299
XIII.	Emigracija – življenje in delo v Združenih državah Amerike	319
XIV.	Politični profil jugoslovanskega nacionalista	383
XV.	Sklep	399
	Viri	405
	Literatura	406
	Slikovni viri	415
	Imensko kazalo	418
	Zahvala	431

Uvod

Pred desetimi leti je bilo v *Delu* o dr. Andreju Rahtenu zapisano, da »v vsakem zgodovinarju tiči prikrit biograf«. Temu dejstvu zlahka pritrdim, saj je bila že od nekdaj tudi moja želja napisati biografijo zgodovinske osebnosti. Ker sem pred leti sodelovala pri projektu *Slovenci v diplomaciji Kraljevine SHS in Kraljevine Jugoslavije*, ki ga je izvajal *Center za evropsko prihodnost*, in tako dobila priložnost za vpogled v nekatere osebne mape slovenskih diplomatov pred drugo svetovno vojno, sem se »spotaknila« ob Bogumila Vošnjaka, katerega korenine izvirajo iz Šaleške doline, od koder prihajam tudi sama. Po pregledu *Vodnika po fondih in zbirkah Arhiva Republike Slovenije*, spoznanju, da Arhiv Studia slovenica hrani Vošnjakove dokumente iz časa njegove druge emigracije, da je Vošnjakova osebna mapa v Arhivu Jugoslavije ter da obstajajo Vošnjakovi že objavljeni spomini in dnevnik, sem spoznala, da je gradiva za pisanje njegove biografije precej.

Zaradi dejstva, da je pred nami razpon stotih obletnic pomembnih zgodovinskih mejnikov, tako svetovnih kot tudi ožjih narodnih, je tema še posebej aktualna. V preteklih letih smo obhajali stoto obletnico balkanskih vojn, Vošnjak pa je jugoslovansko vprašanje idealiziral še pred začetkom omenjenih vojn, a sta le-ti njegovo željo samo še okrepili. Kmalu se je pisalo leto 1914, leto, pomembno za ves svet, saj je minilo sto let od začetka prve svetovne vojne. Ta obletnica je hkrati stota obletnica Vošnjakovega vidnejšega izstopa, ne samo v slovenski, temveč tudi evropski in ameriški javnosti, saj je takrat navezal stike z drugimi južnoslovanskimi emigranti, ki so se leto pozneje zbrali v *Jugoslovanskem odboru*. Prišla je nova obletnica – obletnica nastanka *Jugoslovanskega odbora*, a hkrati obletnica predvsem Slovincem škodljivega podpisa *Londonskega pakta*. Letos obeležujemo obletnico podpisa *Krfske deklaracije*, pri čemer se bo poudarila ravno Vošnjakova osebnost, saj je bil edini slovenski podpisnik omenjenega dokumenta. Nato bomo obhajali obletnico konca vojne morije, razpada Avstro-Ogrske in združitve južnih

Slovanov v enotno državo Kraljevino SHS in v vse te dogodke je bil znova vpet Bogumil Vošnjak. Po vojni mu je pripadla čast, da je kot generalni sekretar zastopal delegacijo Kraljevine SHS na pariški mirovni konferenci. Pomembnejši Vošnjakov izstop v svetu diplomacije je bil viden le še v letu 1921, ko je bil imenovan za izrednega poslanika in pooblaščenega ministra na jugoslovanskem poslaništvu v Pragi. Po prenehanju zadnje pomembnejše diplomatske funkcije so se njegove moči usmerile predvsem v notranjo jugoslovansko politiko.

Predmet raziskave pričujoče knjige je torej politična biografija zgodovinske osebnosti. Tovrstnih biografij v slovenskem zgodovinopisju primanjkuje, poleg tega je nezadostno raziskana tudi vloga Slovencev v diplomaciji, zlasti pri dogodkih, ko se je v prvi svetovni vojni in neposredno po njej odločalo o usodi slovenskega naroda. Eden izmed vidnejših Slovencev na diplomatskem in političnem prizorišču med *veliko vojno* in neposredno po njej je bil prav gotovo Bogumil Vošnjak. Da do sedaj ni pri zgodovinarjih našel vidnejšega zanimanja, morda botrujeta njegova bolj jugoslovanska kakor slovenska orientiranost in dejstvo, da je po drugi svetovni vojni pobegnil v Združene države Amerike in se nikoli več vrnil v domovino.

Zgodovina diplomacije Slovencev je še vedno v povojih in še ni bila deležna zaslužene pozornosti, čeprav so Slovenci delovali tako v službi habsburške kakor tudi jugoslovanske diplomacije. V zadnjih letih se sicer dogajajo premiki tudi na področju raziskovanja diplomacije, vendar manjka kar nekaj biografij diplomatov, ki so krojili usodo slovenskega naroda. Eden izmed teh diplomatov je bil prav gotovo Bogumil Vošnjak, ki svojega zasluženega mesta v zgodovinopisju doslej še ni našel. Vošnjak (roj. 4. 9. 1882), potomec znanega rodu usnarjev iz Šoštanja, sin in nečak uglednih slovenskih politikov, je v veliki meri krojil usodo Slovencev, zlasti v času divjanja prve svetovne vojne. Vošnjak je pustil pomemben pečat v toku zgodovinskih dogodkov, zlasti na diplomatskih tleh. Kakor je premalo znanega o njegovi diplomatski poti, tako se ni poudarjala niti njegova vloga v politiki do druge svetovne vojne. Kljub temu da se je zanimal predvsem za jugoslovansko vprašanje, ni pozabil na svoje korenine, kar se je kazalo predvsem pri njegovih prizadevanjih za rudarje iz Velenja ter druge krajevne in okrajne zadeve. Slednje je zame posebno zanimivo, saj izviram iz Šaleške doline in je zato tej problematiki posvečeno manjše poglavje. Malo je znanega tudi o njegovem življenju po odhodu v ZDA, pri osvetlitvi tega dela pa pomagajo viri iz obdobja, ko ni imel več politične moči.

Knjiga temelji na raziskavah primarnih virov iz Arhiva Republike Slovenije, Arhiva Studia slovenica in Arhiva Jugoslavije v Beogradu, virih Muzeja Velenje, domače in tuje znanstvene in spominske literature, zajetih je nekaj časnikov in revij iz časa življenja obravnavane zgodovinske osebnosti. Ker gre za politično biografijo, sem se morala omejiti na ključne dejavnike, ki so bili najbolj vidni in prelomni v življenju obravnavane osebnosti. Vošnjakova zapuščina arhivskega gradiva je izjemno obsežna. Arhiv Republike Slovenije hrani 73 fasciklov oziroma devet tekočih metrov arhivskega gradiva, Arhiv Studia slovenica 24 škatel, v katerih je predvsem arhivsko gradivo iz Vošnjakovega življenja po emigraciji v ZDA. Pomemben vir za raziskovanje njegovega življenja predstavljajo že objavljen dnevnik iz prve svetovne vojne, ki ga je za objavo pripravil Vladimir Kološa, ter Vošnjakovi objavljeni spomini na prvo svetovno vojno in prvih deset let obstoja Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev. Ob množičnosti gradiva se je bilo treba spopasti z Vošnjakovim rokopisom, ki je pogostokrat težko berljiv, in večjezičnostjo, saj je govoril in pisal v nekaj jezikih. Vošnjakov fond je poln njegovih neobjavljenih člankov, razmišljanj, neodposlanih pisem ter seznamov in beležk. Tu je bila potrebna zadostna mera previdnosti in kritičnosti, kaj je relevantno in kaj verodostojno za obravnavo politične osebnosti.

Knjiga obravnava temeljne trenutke Vošnjakovega političnega življenja, predvsem njegovo vlogo pred oblikovanjem Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, ob njenem nastanku in v času njenega obstoja oziroma kasneje Kraljevine Jugoslavije. Delo zajema tudi Vošnjakovo življenje in delovanje med drugo svetovno vojno ter po njegovi emigraciji v ZDA vse do njegove smrti leta 1959. Čeprav takrat ni imel več nikakršne veljave, nam to obdobje poda dokončno podobo obravnavane osebnosti.

Ob koncu prve svetovne vojne morda težje govorimo o vidnejši vlogi Slovencev, a pri ustanavljanju Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev lahko predvsem na Vošnjakovem primeru podrobno ocenimo njihovo vlogo. Pričujoča politična biografija nam lahko služi kot sredstvo za predstavitev prelomnega obdobja narodne zgodovine. Obravnavana je zlasti Vošnjakova vloga pri *Jugoslovanskem odboru*, poudarjena je njegova vloga edinega slovenskega podpisnika *Krfske deklaracije*, vloga generalnega sekretarja na mirovni konferenci v Parizu in vloga jugoslovanskega izrednega poslanika na poslaništvu v Pragi.

Delo tako vključuje ključne dogodke iz Vošnjakovega življenja ter njegovo delovanje v politiki in diplomaciji. Ker obravnavana politična in diplomatska

osebnost izhaja iz pomembne družine politikov in industrialcev, je v uvodu raziskana preteklost njegove družine, predvsem očeta Mihaela in strica Josipa Vošnjaka, ki sta prav tako pustila pečat v slovenski zgodovini, kar je bilo zagotovo dobro izhodišče za Bogumila Vošnjaka. V osrednjem delu so poudarjene ključne raziskave, povezane s časom Vošnjakovega delovanja v *Jugoslovanskem odboru*, njegova vloga pri *Krfski deklaraciji* in na mirovni konferenci v Parizu ter čas, ko je delal v diplomaciji kot izredni poslanik v Pragi in pri zunanjem ministrstvu. Sklepni del obravnava Vošnjakovo sicer manj pomembno udejstvovanje v političnem in diplomatskem življenju v Kraljevini Jugoslaviji, med drugo svetovno vojno in po pobegu v ZDA. A to obdobje vsekakor ni zanemarljivo, saj je do konca življenja sledil isti usmeritvi in istim ciljem, ki si jih je zadal že v mladosti, poleg tega nam sklepni del poda končno celostno podobo obravnavane osebnosti.

Vošnjak se je zaradi politične dejavnosti družine začel za politiko zanimati že v zgodnji mladosti. Z očetom sta se zelo zgodaj po Bogumilovi bolezni in smrti njegove matere iz Celja preselila v Gorico. Pravo je študiral v Pragi, Gradcu in na Dunaju, kjer je leta 1906 doktoriral iz prava in državnih znanosti. Nato je v Parizu študij nadaljeval na *École des sciences politiques*, kjer je študiral državne znanosti. Leta 1912 je bil kot prvi Slovenec habilitiran za zasebnega docenta za obče državno pravo na zagrebški univerzi. V času prve svetovne vojne je pobegnil v Švico in tu se je začela njegova politična in diplomatska pot.

Problematika, ki jo obravnavam, je Vošnjakovo vsestransko politično udejstvovanje v ključnih zgodovinskih trenutkih, kot so delovanje v *Jugoslovanskem odboru*, udeležba pri *Krfski deklaraciji*, na mirovni konferenci v Parizu, njegovo delo v ustavni komisiji in Ustavotvorni skupščini, v diplomaciji na poslaništvu v Pragi, kot pooblaščen minister na »razpoloženju« pri zunanjem ministrstvu pri meddržavnih pogodbah in kasneje kot načelnik za trgovinske pogodbe, na začetku tridesetih let kot delegat Kraljevine Jugoslavije pri Upravnem odboru Fonda B v Baslu, nato kot poslanec v Narodni skupščini. Po nemški okupaciji Beograda se je Vošnjak pridružil gibanju Draže Mihailovića, po osvoboditvi je sprva emigriral v Rim, nato v ZDA.

Delo torej na samem začetku obravnava rod Vošnjakov, a le v zgoščenem pregledu, z namenom raziskati Vošnjakovo opredelitev za politiko in orientiranost znotraj le-te. Vošnjak je že na začetku prve svetovne vojne kazal zanimanje za politično dogajanje, kar se je kazalo predvsem v tem, da je sam navezal stike z *Jugoslovanskim odborom*. Junija 1915 se je z drugimi člani odbora preselil v

London in dejavno sodeloval pri opozarjanju svetovnih velesil o obstoju in usodi južnoslovanskih narodov. Njegova prizadevanja so ga vodila na Krf, kjer je kot edini Slovenec zapečatil prihodnost južnoslovanskih narodov s podpisom *Krfske deklaracije*. Temu je sledila njegova pot v ZDA, ki je imela dva cilja – pridobiti slovenske izseljence za podporo načelom *Krfske deklaracije* in prepričati ameriško javnost, da je južnoslovansko vprašanje možno rešiti le z likvidacijo habsburške monarhije.

Ena izmed vidnejših Vošnjakovih vlog je bila udeležba na mirovni konferenci v Parizu v letih 1919 in 1920, kjer je Jugoslovane zastopal kot generalni sekretar delegacije Kraljevine SHS – njegova naloga je bila vzdrževati zveze z britansko, ameriško in slovanskimi delegacijami, saj je bil strokovnjak za državno in mednarodno pravo ter je dobro obvladal angleški, francoski, ruski, nemški, italijanski, češki in srbohrvaški jezik. Avgusta 1919 je bil imenovan za enega izmed prvih štirih profesorjev Pravne fakultete *Univerze v Ljubljani*, a ker je bil poklican v ustavno komisijo in nato kot član *Samostojne kmetijske stranke* izvoljen za poslanca v *Ustavotvorno skupščino*, se je svojemu mestu na fakulteti odpovedal. Imenovan je bil v strokovno komisijo za izdelavo načrta ustave. Zavzel se je za unitarno državo, kritiziral opozicijski predlog ustave, ki je predvideval avtonomijo historičnih dežel, in nastopil proti manifestu slovenskih kulturnih delavcev. Zavzemal se je za integralno zedinjenje vseh Srbov, Hrvatov in Slovencev v enotno državo. Po njegovem mnenju so bili vsi trije narodi enaki in svobodni v novi državi, zato se je zavzemal, da bi se država preimenovala v Jugoslavijo in bi bil jezik jugoslovanski, prav tako je nasprotoval vsem »plemenskimi« grupacijam.

Julija 1921 je zamenjal Ivana Hribarja na mestu izrednega poslanika in pooblaščenega ministra v Pragi – službo je po lastnem mnenju opravljal zelo uspešno, a je bil kljub temu že novembra 1922 odpoklican. V letu 1923 in na začetku leta 1924 je kot pooblaščen minister »na razpoloženju« delal pri zunanjem ministrstvu pri raznih meddržavnih pogodbah z Avstrijo, Italijo, Madžarsko, Albanijo in Veliko Britanijo. Do leta 1928 je bil načelnik oddelka za trgovinske pogodbe. Maja 1931 je bil imenovan za delegata Kraljevine Jugoslavije pri *Upravnem odboru Fonda B* v Baslu, ki je reševal vprašanje madžarskih reparacij. Novembra 1931 je bil izvoljen za poslanca v *Narodno skupščino*. Ukvarjal se je s socialnimi vprašanji delavcev in nameščencev ter vprašanji brezposelnosti in gospodarske krize, si prizadeval za izboljšanje položaja delavcev v rudniku Velenje in izplačilo vojne škode oškodovancem iz Štajerske in Primorske. Poslanski mandat mu je

potekel maja 1935, leta 1936 pa je v Beogradu ustanovil *Matico rada*, ki je tesno sodelovala z *Masarykovo akademijo dela*, katere član je Vošnjak postal leta 1938. Matica je prenehala delovati ob nemški okupaciji Beograda, ko se je Vošnjak pridružil gibanju Draže Mihailovića.

Po vojni je od avgusta 1945 do decembra 1947 živel v Rimu. Spomladi 1946 je bil izvoljen za podpredsednika izvršnega odbora *Slovenske demokratske stranke* in kot njen zastopnik postal podpredsednik *Narodnega odbora za Slovenijo*, kar je ostal do svoje smrti. Po prihodu v Washington decembra 1947 je navezal stike z nekdanjimi člani ameriškega kongresa, ki jih je poznal še od leta 1918, in preko njih skušal vplivati na odnos vodilnih ameriških politikov do komunistične oblasti v Jugoslaviji. Delal je pri *Odboru za neameriške dejavnosti* pri poslanski zbornici, eno leto je predaval na kalifornijski univerzi v Berkeleyju in bil svetovalec *Kongresne knjižnice* v Washingtonu. V zadnjih letih življenja je bil svetovalec begunskega odseka v zunanjepolitičnem odboru senata. Ves čas bivanja v ZDA si je prizadeval združiti različne politične struje v emigraciji, da bi ustvarile enotno jugoslovansko politično predstavništvo. 16. junija 1959 je po dolgotrajni in težki bolezni v Washingtonu umrl zaradi oslabelosti srca.

I. *Rod Vošnjakov – Oče Mihael in stric Josip Vošnjak*

Bogumil Vošnjak izhaja iz znane in ne nepomembne družine industrialcev – rodbine Vošnjak. Priimek rodbine se je v Šaleški dolini omenjal že v 16. stoletju. Prvič se je pojavil v davčnem registru gosposčine Eckenstein iz leta 1542, v katerem je bilo omenjenih več podložnikov s priimkom *Woschnakh*. V matičnih knjigah župnije sv. Martina v Velenju so se pojavljale različice priimka, kot so *Voschnak*, *Vosnjak*, *Woschnak*, *Vošnjak*, *Vosnig*, *Vossnig*, *Woschnagg*, *Vošnak* in *Boshnak*. Najstarejša oblika priimka je *Bošnjak*, saj naj bi rodbina okrog leta 1520 bežala pred Turki iz Bosne in tako prišla v slovenske kraje, o čemer je pisal tudi Bogumil Vošnjak, ki je trdil, da so Vošnjaki begunci iz Bosne, ki so se naselili v Vitanju: »*Izvan vsakega dvoma je, da so pradedi prišli iz Bosne. Kako so bili bosanski vojaki, službujoči pod zastavami Mohameda, čiste jugoslovanske krvi, se pač ni treba čuditi, da je tak vojščak lepo ostal na domačiji, kjer se je priženil.*« Rod sta raziskovala tudi nečak Josipa Vošnjaka Maks Goričar, izseljenski komisar v Düsseldorfu in duhovnik, ter daljna sorodnica *Woschnaggov* iz Šoštanja Heidrun Röthlin. Zgodovinar dr. Miran Aplinc je v knjigi *Vošnjaki – industrialci iz Šoštanja* zapisal, da je bil po podatkih iz družinske kronike prvi omenjeni prednik Peter Vošnjak iz Slovenj Gradca, rojen leta 1545, ki je bil leta 1577 postavljen za logarja v Slovenj Gradcu. Nasledil ga je sin Georg senior, njega pa Georg mlajši, ki se je naselil v Vitanju. Georg mlajši je imel sinova Paula in Thomasa *Woschnaka*, eden izmed Thomasovih otrok, Anton *Woschnak*, je Vitanje zapustil. Sin slednjega, Joseph *Woschnak*, se je kot usnjar naselil v Šoštanju ter tam kupil posestvo in ustanovil usnjarско delavnico. Dejavnost je obratovala v hiši št. 27, ki je nato nosila ime *Pri Bošnjaku – Pri Vošnjaku*. Joseph se je zaradi smrti prve žene vnovič poročil in z obema imel nekaj otrok. Najpomembnejša med sinovi sta bila Mihael I. Vošnjak

zadrugarstva in v zadrugarstvu predhodnik svojega brata Mihe, ampak je bil med Slovenci prvi, ki se je posvetil agrarnemu problemu, bil je prvi slovenski socialni politik«. Hkrati je opozarjal, da se ne sme pozabiti, da je bil njegov stric »pravcati slovanofil starega kova«, ki je oboževal tedanje ruske razmere. Po Vošnjakovem mnenju Josip Vošnjak »ni zastoj živel in zaslužil je ono zemljo, ki pokriva njegove telesne ostanke pri sv. Venčeslu pod sivim Pohorjem«. ⁴⁸

⁴⁸ Vošnjak, *Ob stoletnici*, 19–20, 29, 32.

II. *Vošnjakova mladost*

Bogumilov oče se je poročil s Henrietto, hčerjo Franca in Terezije Deutschmann (Dečman), po očetovi smrti pastorko hotelirja in trgovca Franca Kamererja v Celju in vdovo šoštanjkega odvetnika dr. Jakoba Mayerja. Iz prvega zakona je imela sina Frana Mayerja,⁴⁹ Bogumilovega polbrata, kasnejšega šoštanjkega župana in odvetnika. Fran se je poročil z Marijo (Riči) Prus in z njo imel tri otroke, od katerih je sin Anče padel na soški fronti. Druga dva Bogumilova nečaka sta bila Marija (Majka) in kapitan Dušan Mayer. Po poroki se je Mihael Vošnjak preselil v hišo v Graški, v kateri se je 4. marca 1882 rodil Bogumil Vošnjak. Henriette se je ukvarjala s pekovsko obrtjo, s čimer je nadaljevala družinsko tradicijo. Kasneje se je družina Vošnjak preselila v drugo hišo, ki je bila Henriettina last, in sicer na Miklošičevi ulici. Podedovala je tudi veliko hišo na Gosposki ulici, kasneje sta bili na njeni zemlji zgrajeni gimnazija in evangelijska cerkev.⁵⁰ Med drugo svetovno vojno je Bogumil Vošnjak zapisal kratek esej z naslovom *Pod karamatinim krovovima*, ki ga je posvetil svoji materi. Eseg obsega tudi nekaj podatkov o njegovem otroštvu v Celju: »Rodil sem se v eni stari hiši v starodavnem in staroslavnem mestu Celju, kjer vsaka stopinja opozarja, da so tu nekoč vladali Rimljani, in jutro novega veka Celjski grofi. Sam zid hiše je bil širok /.../ in zid naše hiše je bil istočasno tudi mestni zid, menda še iz rimskih časov. /.../ To je bil moj dom, v katerem smo živeli moji starši in jaz. /.../ Mati je

⁴⁹ MAYER, Fran (1866–1940), šoštanjki župan, pravnik. Ravnatelj Hranilnice in posojilnice v Šoštanju; 15. oktobra 1918 je bil izvoljen za predsednika prvega narodnega sveta v Šaleški dolini; ob koncu prve svetovne vojne je postal prvi občinski *gerent* v Šoštanju in nadaljeval odvetniško prakso; pod njegovim županovanjem je bil zgrajen prvi javni vodovod v Šoštanju, poimenovali so tudi ulice in trge. Postal je častni meščan mesta Šoštanj, župan občine pa je bil do leta 1937/38. »Mayer, Fran«, ŠBL.

⁵⁰ Vošnjak, *Ob stoletnici*, 11–12; MV, Janko Orožen, *Ing. Mihael Vošnjak*, dokument 1104/85, 1; Isti, *Posestna in gradbena zgodovina Celja* (Celje, 1957), 22; Aplinc, *Vošnjaki*, 57; Omahen, *Razprava*, 15.

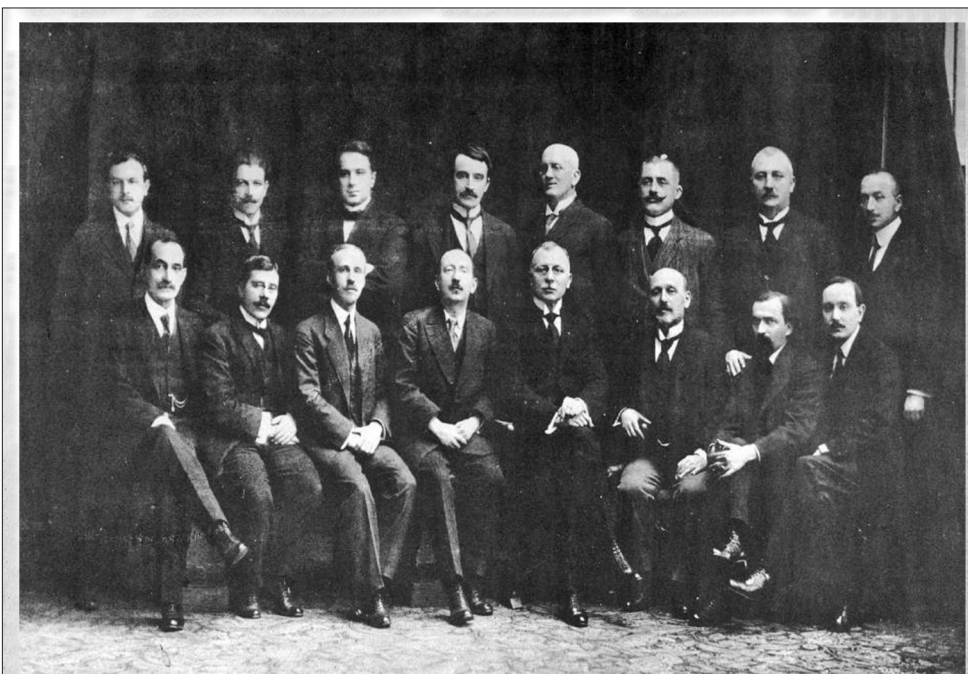
III. *Član Jugoslovanskega odbora*

Leta 1911, ko je prvič pisal za *Vedo*, je Vošnjak menil, da bi bilo nespametno, če bi Avstro-Ogrska razpadla: »!.../ *Kulturnogeografsko proučevanje je pa še mnogo večjega pomena. Ono dokazuje, da je nastala obdonavska država naravnim potom in da bi bilo otročje hotenje jo razbiti.*«¹²² A že tri leta kasneje, julija 1914, je verjel, da bo do razpada monarhije vendarle prišlo, če bo vojna trajala dlje kot do konca leta, zato je že takrat želel oditi v tujino, kjer bi delal za združitev južnih Slovanov monarhije s Srbijo in Črno goro. A tega ni mogel storiti, saj se je moral po ukazu avstrijskih oblasti kot sumljiva oseba pred mobilizacijo oglasiti pri svoji vojaški enoti v ulanskem domobranskem polku v L'vivu. Ko je decembra istega leta dobil dopust zaradi poškodbe noge, se je vrnil v Gorico.¹²³ Časniki so pisali, da je padel na severnem bojišču, zato je bila njegova vrnitev za številne presenečenje. Po vrnitvi se je v Ljubljani sestal z nekdanjima sošolcema in sodelavcema pravnikoma Albertom Kramerjem in Gregorjem Žerjavom, ki sta z njim delila mnenje, da se je treba boriti za državno enotnost južnih Slovanov in da je za Slovence zelo pomembno, da se v tujini začne odločno propagandno delo. Po vrnitvi domov je Vošnjak napel vse sile, da bi dobil dovoljenje za prestop avstrijske meje, pri čemer sta mu pomagala pravnik Ivan Marija Čok¹²⁴

¹²² Bogumil Vošnjak, »Sociološki pomen nemško-slovanske jezikovne meje«, *Veda 1* (1911), 393.

¹²³ Vošnjak, *Dnevnik*, 7–8.

¹²⁴ ČOK, Ivan Marija (1886–1948), politik, odvetnik. L. 1915 se je udeležil tajnega sestanka slov. in hrv. pol., sklicanega na pobudo dr. Trumbića. Sklenili so dati Trumbiću pooblastilo in zaupnico. Drugi sestanek je bil apr. 1915 pred zač. vojne z ITA. 1918 eden izmed članov zastopnikov Trsta v Nar. svetu. 11. sept. organ. veličasten sprejem dr. Antona Korošca v Trstu na proslavi Krekovega dne in postal član krajevnega Nar. sv. v Trstu. Nekaj časa član Začasnega narodnega predstavništva. Na mir. konf. v Parizu član etnografske sekcije jsl. delegacije. V Trstu nadaljeval odvetniško delo in se udeleževal v slov. organ. in pri pol. nastopih. Faš. oblastem je bil zelo na poti. Izselil se je v Jsl. in se vključil v delo Saveza jsl. emigr. udruženja. Na kongresu emigrantskih društev bil 20. sept. 1931 izvoljen za preds. Zveze jugoslovanskih emigrantov iz

Чланови Југословенског Одбора у Лондону

Стоје са лева на десно: др. Нико Жупанић, Ђиро Каменаревић, др. Милан Сршкић, др. Никола Стојановић, др. Франко Поточњак, Јово Бањанин, Фрањо Супило, Душан Васиљевић. — Седе са лева на десно: др. Јулиј Газари, др. Павле Поповић, др. Иво де Гали, др. Богумил Вошњак, др. Анте Трумбић, др. Хинко Хинковић, Иван Мештровић, др. Јосип Једловски.

Slika 13: Člani Jugoslovanskega odbora, Vošnjak četrti z leve spodaj

Vošnjak je zelo cenil Nikolaja Velimirovića in njegovo delo v emigraciji: »Težko je ustvariti natančno sliko očeta Nikolaja v Londonu. To delo je bilo tako obsežno, tako vsestransko in univerzalno, da je to bilo pravo čudo. Takšnega propagandista ni imel noben drugi narod, še zlasti so nam zavidali Čehi.« Pri Velimirovićevem opisu ni skoparil z leporečenjem: »Moška pojava očeta Nikolaja, njegova velika glava s črno brado, zgovornost tega sodobnega Zlatousta je osvajala srca in duše. Njegova plemenitost, njegova iskrenost, njegov duh, njegova univerzalna izobrazba, njegov eleganten smisel za lepoto in pesem so mu povsod odprli vrata. Oče Nikolaj, kot pravi Šumadijec, je bil pravi, čisti predstavnik svoje rase. /.../ Sovražil je laž. Enkrat mi je rekel, da ne poznam še naših divjakov. Prijatelj prijatelju laže in oba vesta, da si lažeta. Bil je pravi Šumadijec, intransiženten Jugoslovan. Zato so bili spori z uradno srbsko politiko neizogibni.«³³⁷ Dalje je pisal, da bo Velimirović ostal najzanimivejša oseba in najizrazitejša pojava njihove emigracije: »/.../ V njem so bile zajete svetle in mračne črte našega naroda. Njegovo hrepenenje po vesoljskih problemih, njegova delna kaotičnost impulza in volje so se prekrizali v njem s plemenito blagorodnostjo pravega kristjana. V njegovi duši je bil odmev tistega socialnega zla, ki ga je povzročilo tuje gospodstvo našemu narodu. Toda v njem je bil tudi optimizem rešitve, ki ne pozna ovir. Bil je pravi optimistični pridigar širokogrudne ljubezni in konstruktivne sloge med tremi vejami našega naroda.«³³⁸

³³⁷ Vošnjak, *U borbi*, 184.

³³⁸ Prav tam, 185.

IV. Krfška deklaracija

Konec aprila 1917 je Pašić povabil na Krf Trumbića in Protića ter obenem predlagal, da tja pošljejo še tri člane *Jugoslovanskega odbora*, in sicer Hrvata, Slovenca in bosanskega Srba.³³⁹ Delegacija *Jugoslovanskega odbora* je na Krf odpotovala 1. junija in tja prispela 11. junija 1917. Za člane ožjega odbora, ki je izdelal deklaracijo, so bili imenovani Trumbić, Protić, član srbske *Samostojne radikalne stranke* Ljuba Davidović³⁴⁰ in Vošnjak, člane srbske vlade so predstavljali Pašić, član *Ljudske radikalne stranke* Momčilo Ninčić, ekonomist in član *Napredne stranke* Vojislav Marinković, član *Narodno radikalne stranke* Marko Djuričić in vojni minister Milorad Drašković. Deklaracija je bila podpisana 20. julija 1917.³⁴¹ Preden so sestavili delegacijo *Jugoslovanskega odbora*, je Trumbić pisal članom, naj se Slovenci odločijo, ali bodo na pogajanja na Krf poslali Gregorina ali Vošnjaka.³⁴² Odločeno je bilo v korist slednjega. Vošnjak je bil namreč v nekem smislu nadrejen Gregorinu, morda zato, ker od prihoda v emigracijo slednji ni bil več tisti stari borec. Poleg tega je Vošnjaka za pogajanja na Krfu kvalificiralo tudi njegovo izredno zanimanje za jugoslovansko problematiko, še zlasti problematiko Trsta in Istre.³⁴³ Preden so delegati *Jugoslovanskega odbora* odpotovali na Krf, je bila v domovini prebrana znamenita *Majniška*

³³⁹ Silvo Kranjec, *Kako smo se zedinili* (Celje, 1928), 96.

³⁴⁰ DAVIDOVIĆ, Ljuba (1863–1940), srbski demokratski politik; prvak *Samostojne radikalne stranke* v predvojni Srbiji, od 1919 preds. *Jugoslovanske demokratske stranke* in preds. vlade 1919 in 1924; od 1922 se je zavzemal za srbsko-hrvaški sporazum; eden od stebrov srbske opozicije, »Davidović, Ljuba«, *Leksikon Cankarjeve založbe*, 172.

³⁴¹ ASS, FV, šk. 4, »Štiridesetletnica krfške deklaracije«, *Ameriška domovina*, 24. 7. 1957; Vošnjak, *Jugoslovanski odbor*, 26.

³⁴² Dragoslav Janković, *Jugoslovensko pitanje i krfška deklaracija 1917. godine* (Beograd, 1967), 192.

³⁴³ Janković, *Jugoslovensko pitanje*, 28; Vošnjak, *U borbi*, 221.

v ZDA: »Naši izseljenci, predusem Hrvati in Slovenci, so živeli pod grozno hipnozo sile in moči Avstro-Ogrske. Preko morja so v svobodni republiki nadaljevali življenje s svojo staro mentaliteto. Cvetela so veteranska in druga društva, mnogi pa so bili ponosni, ko so lahko v veteranski uniformi s sabljico ob boku korakali po ulicah ameriških velemest. Ta svet s postopkom Amerike proti Avstro-Ogrski še nikakor ni bil osveščen, da se mora priključiti našemu gibanju. Avstrofilstvo ni prenehalo živeti med našimi izseljenci, šele ko so Združene države razglasile decembra 1917 vojno Avstro-Ogrski, se je do neke mere spremenila situacija. Toda neverni Tomaži niso verjeli, da bo Avstrija propadla in so bili v strahu, da se bo tudi poražena Avstrija maščevala njim.« Prav tako je bil prepričan, da bi, če Amerika ne bi vstopila v vojno, Evropa ostala na istem, torej ne bi razrešila težav in zavezniki brez ZDA ne bi bili v stanju rešiti »malo« Srbijo.⁴²¹

Že na Krfu so se pojavljale težave glede jugoslovanske misije v ZDA, saj niso želeli, da bi bila misija zgolj srbska. V zvezi s tem je imel Vošnjak v zadnjih dneh krfske konference pogovore s Pašičem. Edini Pašičev argument zoper jugoslovansko misijo je bil, da ZDA še niso objavile vojne Avstriji. Vošnjak je menil, da jim bo Slovence in Hrvate v ZDA in drugje uspelo prepričati v jugoslovanski program srbske vlade le v primeru, če bo misija jugoslovanska. Vendar je razumel Pašičeve razloge, saj je celo Ljuba Mihajlović podal odstop na svojo poslansko misijo v Washingtonu, ker je v Beli hiši zagovarjal jugoslovanski in ne razširjeni program Srbije z izhodom na morje.⁴²²

Vošnjak se je na potovanjih po Evropi v emigraciji pogosto bal za svoje življenje, kar je opisal ob vrnitvi na poti iz Grčije v Italijo: »To noč smo bili v največji nevarnosti, da nas torpedira kak[šen] avstrijski submarin. Še huje bi pa bilo, ako bi nas ustavila kak[šn]a avstrijska vojna ladja. Kapetan bi predložil seznam potnikov avstrijskemu komandantu. Ta bi našel tam moje ime. Odvedli bi jugoslovanskega puntarja in smrt na vešalih bi storila vsemu konec. Vse to bi bilo prav mogoče tu v teh morskih predelih. Pašič ni pustil svoji rodbini, da bi potovala v Srbijo, ker ve, da stražijo tam Nemci in Avstrijci.«⁴²³

⁴²¹ Vošnjak, *U borbi*, 169–170.

⁴²² Prav tam, 310–311.

⁴²³ Vošnjak, *Dnevnik*, 105.

V. Odhod in delovanje v ZDA leta 1918

Vošnjak si je močno prizadeval za priložnost širiti jugoslovansko idejo tudi v ZDA. Zaradi tega se je sporekel s Trumbićem: »Popoldne sem slednjič vendar dobil ‚avdienco‘ pri Trumbićul. Trčila sva ostro skupaj. Noče priznati, da je izbira oseb za Ameriko fiksna. Noče me odpraviti v Ameriko. Pa zastonj so vse zapreke, moja energija bo to že dosegla.«⁴²⁴ Novembra je v Londonu obiskal ameriškega ambasadorja Walterja Hinesa Pagea,⁴²⁵ s katerim je imel buren pogovor o položaju Slovencev: »!...! Odprl je pred menoj vrata in evo stal sem pred Pageom kakor sem bil v površniku in s klobukom v roki. Inteligentna živa glava z nelepimi, neregularnimi potezami. Takoj naglo vprašanje: Kedaj greste v Ameriko?, ne da bi mi ponudil, da sedem. Tolmačil sem, kako stvar stoji.« Američana je zanimalo, kako mu lahko pomaga: »Vprašal me je, kaj ima storiti za mene – prišel sem v zadrego. Rekel sem mu, da je pravi razlog mojega obiska, da mu govorim o našem vprašanju. Wilson je omenil v ednem svojih poslednjih govorov Berlin – Bagdad železnico. Mi Slovenci smo pa član v tej verigi.« A Pagea to ni zanimalo: »Pa Page: mene to nič ne briga. Jaz sem tu v Londonu, da čuvam odnošaje amerikansko-angleške. Na to jaz: pa tu so v vprašanju vendar interesi vseh zaveznikov. On: Mi pa nismo zavezniki. Neljubo je bilo njemu, avstrofilu, da mi Hrvati in Slovenci ne moremo živeti oddeljeni od Srbov.« Amerika je bila pripravljena pomagati Srbiji, drugim ne: »Izjavil je: za Srbijo ima Amerika ‚whole-hearted sympathy‘. O drugih pa Amerika

⁴²⁴ Vošnjak, *Dnevnik*, 228.

⁴²⁵ PAGE, WALTER HINES (1855–1918), novinar, založnik in diplomat, ki je kot ameriški veleposlanik v Veliki Britaniji med 1. sv. v. vztrajno želel ohraniti dobre odnose med državama, medtem ko so ZDA ostale nevtralne. Kot novinar je delal v različnih delih ZDA. Bil je eden izmed prvih, ki je predlagal Wilsona za predsednika, zato ga je Wilson, ko je postal preds., imenoval za veleposlanika v VB. Ker je bil vedno slabega zdravja, je zaradi poslabšanja zdravstvenega stanja Wilson odobril njegovo upokožitev. »Walter Hines Page«, *Enciclopedia Britannica*, elektronski vir.

Knjiga je izšla tudi v dveh izdajah v francoskem jeziku z daljšim predgovorom prijatelja Slovencev Gabriela Louisa-Jaraya in predgovorom ameriškega strokovnjaka za mednarodno pravo Jamesa Brown-Scotta v New Yorku. Leta 1917 je izšlo Vošnjakovo delo *A Dying Empire (Umirajoče cesarstvo)* s predgovorom irskega političnega vodje in parlamentarca Thomas P. O'Connorja. Delo, ki je obsegalo dvanajst zgodovinsko-socioloških poglavij, je iskalo zadostne razloge, ki bi opravičili Britancem še nadalje zagovarjati obstoj habsburške monarhije. *Daily Cronicle* je ob izidu pričujoče knjige med drugim zapisal, da »ta knjiga ne vsebuje samo mogočnega zagovorništvu stvari same, nego je tudi odlično literarno delo velikega čara, ki zavzema visoko mesto po svoji kvaliteti in po interesu, ki ga vzbuja v mogočni literaturi, ki jo je rodila vojna.« *Church Times* je ocenjeval tudi Vošnjakovo angleščino: »Izgleda, da je angleščina te knjige njegova, in to mu daje neomejeni kredit. Jezik je živ, intenziven in poln brilantnih izrazov ...« *Birmingham Post* je avtorju priznal znanje in temperament ter ocenjeval, da »stoji spis visoko nad dnevnimi političnimi pamfleti«. ⁴⁹⁷

Med prvo svetovno vojno in neposredno po njej je Vošnjak izdal kar nekaj knjig in brošur, ki naj bi popularizirale splošne jugoslovanske in posebej slovenske težave. Izdal je naslednja dela: *La question De Trieste* (Genève, 1915), *Political and social conditions in Slovene lands* (London, 1915), *Jugoslav nationalism* (London, 1916), *Slovinci, kaj hočemo?* (New York, 1916), *A chapter of the old Slovene democracy* (London, 1917), *A Bulwark against Germany* (London, 1917; New York, 1918), *A dying Empire* (London, 1917), *Un rempart contre l'Allemagne, Les Slovènes* (Pariz, 1918), *Problemi jugoslovanskog državnog jedinstva* (New York, 1918), *Les pays de Goritsa et de Gradisca et la ville de Goritsa* (Pariz, 1919) in *Les origines de royume des Serbes, Croates et Slovènes* (Pariz, 1919). ⁴⁹⁸

⁴⁹⁷ Ogris, *Borba*, 24–26.

⁴⁹⁸ Omahen, *Razprava*, 41.

VI. *Generalni sekretar mirovne delegacije kraljevine SHS na pariški mirovni konferenci*

Še pred koncem besneče vojne je ameriški predsednik Woodrow Wilson objavil znamenitih 14 točk, ki so v svojem bistvu na neki način predstavljale celoten program svetovnega miru. Wilsonov program je bilo možno dojemati kot obstoj »splošnega mednarodnega združenja«, ki bi zagotavljal politično neodvisnost, teritorialno integriteto ter enakopravnost malih in velikih držav. Njegovih 14 točk je bilo podlaga za podpis premirja z Nemčijo in začetek pariške mirovne konference. ⁴⁹⁹ Ko se je pripravljaj na pot v Pariz, »je bil prepričan, da bo mirovna konferenca zasedala pod zastavo demokracije, na kateri bodo zapisane njegove točke, ki jih je takratna Evropa sprejela s takim navdušenjem«. A ni bilo tako, saj se je svet v dobrem letu po objavi le-teh zelo spremenil – v Rusiji je zmagala socialistična revolucija, tudi Evropo je zajel val revolucij, antantne sile pa so že bile v sporu zaradi »delitve plena«. ⁵⁰⁰ Že nekaj dni pred začetkom mirovne konference so v Pariz začeli prihajati monarhi, zunanji ministri in diplomati. Mirovna konferenca v Parizu je svoje delo uradno začela 18. januarja 1919, ko so se zbrali kandidati iz več kot tridesetih držav. Konferenca je potekala dobro leto, sklicale pa so jo zmagovite velesile prve svetovne vojne, z namenom vzpostaviti nov mednarodni red, ki bi »temeljlil na načelih kolektivne varnosti in samoodločbe narodov«. Pariško mirovno konferenco je odprl francoski predsednik republike Raymond Poincaré. Na mirovni konferenci je sodelovalo 27 držav na strani zmagovalk, a so v resnici odločale le štiri – Velika Britanija, Francija, ZDA in Italija, Rusije v Parizu ni bilo. ⁵⁰¹

⁴⁹⁹ Stanislav Sretenović, »Reparacije pobeđenih, dugovi pobeđenika: Slučaj Francuske i Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca / Jugoslavije«, *Filozofija i društvo* 20, št. 1 (2009): 224.

⁵⁰⁰ Metod Mikuž, *Svet med vojnama* (Ljubljana, 1966), 52.

⁵⁰¹ Patrick Salmon, »Zgodovinski odsek Ministrstva za zunanje zadeve in nastanek mirovnih

dela.⁵⁷⁸ Pisem med Nado in Vošnjakom je ohranjenih zelo malo. Oktobra 1920 je pisal soprogi, naj se ne jezi nanj, če jo prosi, naj mu nikdar ne piše o »balkanskem jeziku«. »*Náš jazyk je biser, kakršnega nimajo drugi narodi,*« ji je pojasnjeval. Ker je bil daleč stran, si je nekega dne v gledališču želel ogledati predstavo Mignon, ki bi ga spomnila na njegovo črnooko jugoslovansko »Mignon«, a je bila predstava razprodana. V pismu jo je spraševal, ali je razumela vse napotke glede vrnitve. Sporočil ji je ime zdravnika, ki ji ga je poiskal.⁵⁷⁹

Vošnjakova soproga je imela brate Mihaela, Pajo in Nikolo. Mihael Georgijević je bil po vojni v Prištini s soprogo Majdo. Leta 1921 je Vošnjaku pisal, naj mu pomaga in doseže njegovo premestitev na Hrvaško, saj je bilo njegovo delo v Prištini opravljeno, poleg tega so bile razmere tam slabe, kar nikakor ni bilo dobro za njegovo nosečo soprogo, ki je kasneje dobila hčer Nives. Iz kasnejših pisem je možno razbrati, da se je družina naposled preselila v Zagreb.⁵⁸⁰ Pri iskanju službe je Vošnjak pomagal ženinemu bratu Nikoli Georgijeviću. Ko je ta bival v Bosanski Dubici, mu je Vošnjak skušal urediti službo uradnika na nekdanji posesti nadvojvode Fridericha, pri čemer je Nikola postavil kar nekaj zahtev. V vmesnem času je imel namen doštudirati pravo.⁵⁸¹ Naslednje leto se mu je oglasil iz Apatina, ko ga je prosil, da bi bil krstni boter njegovemu sinu, ki bi ga poimenovali Bogumil. Sporočil mu je, da je bil prestavljen v Centralno mlekarstvo v Monošter.⁵⁸² Po prihodu v Monošter je zopet prosil, naj Vošnjak posreduje pri Kristanu, saj se je želel vrniti v Apatin, kjer je skupaj z družino imel boljše stanovanjske pogoje.⁵⁸³ V tridesetih letih je bival v Dugi Resi, od koder se je oglasil Vošnjaku in sestri Nadi.⁵⁸⁴

⁵⁷⁸ ARS, OFBV, fasc. 72, Vošnjakovo pismo Nadi, 6. 10. 1920.

⁵⁷⁹ Prav tam.

⁵⁸⁰ ARS, OFBV, fasc. 4, Pismo M. Georgijevića Vošnjaku, 20. 4. 1921 in 1. 6. 1921.

⁵⁸¹ ARS, OFBV, fasc. 4, Pismo N. Georgijevića Vošnjaku, 25. 4. 1921.

⁵⁸² ARS, OFBV, fasc. 4, Pismo N. Georgijevića Vošnjaku, 30. 3. 1922.

⁵⁸³ ARS, OFBV, fasc. 4, Pismo N. Georgijevića Vošnjaku, 20. 4. 1922.

⁵⁸⁴ ARS, OFBV, fasc. 4, Pismo N. Georgijevića Vošnjaku, 26. 4. 1934.

VII. *V Ustavotvorni skupščini, član Samostojne kmetijske stranke*

Še pred nastankom Kraljevine SHS je novembra 1918 nastala *Jugoslovanska demokratska liga*, ki naj bi pripeljala do ožjega sodelovanja *Jugoslovanskega odbora* in srbske opozicije. Ustanovitelji in člani lige so bili člani *Jugoslovanskega odbora* in člani posameznih strank srbskega opozicijskega bloka: za predsednika je bil izbran znani srbski geograf in predsednik *Srbske kraljevske akademije* Jovan Cvijić, za podpredsednika srbski književnik Nikola Stojanović in utemeljitelj *Hrvaške napredne stranke* Ivan Lorković, drugi vidni člani pa profesor na Pravni fakulteti v Beogradu Božidar Marković, član *Hrvaške ljudske kmečke stranke* Ivan Gmajner, srbska literarna zgodovinarja Pero Slijepčević in Milan Grol, Gazari, Jambrišek, Banjanin, Trumbić, Trinajstić, idejni oče matematične ekonomije Kosta Stojanović, srbski pisatelj Veljko Petrović, Meštović, novinar Rudolf Djunio, srbski pesnik Dušan Vasiljević, srbski politik Radoslav Agatonović, prevajalec Dragomir Ikonić, Ilija Šumenković, srbski zgodovinar Jovan Tomić, predsednik občine v Beogradu Kosta Jovanović, člana *Demokratske stranke* Kosta Kumanudi in Milorad Drašković ter Vošnjak, ki je bil edini Slovenec v glavnem odboru. Člani lige so načrtovali dejavnost v državi že v predvolilni propagandi za Ustavotvorno skupščino. Tako so si že na začetku leta 1919 prizadevali, da se akcija lige prenese v državo in se tam ustvarijo temelji za organizirano delo.⁵⁸⁵ Liga je poudarjala »jugoslovansko« rešitev združitve in organizacije države. Njen prvotni program je bil blizu federativni ureditvi države in je s tem postal zanimiv tudi za hrvaške stranke. A kaj kmalu se je liga programske opredelila za centralistično in unitaristično stališče. V ligi so sklenili, da bodo na osnovi programa

⁵⁸⁵ Branislav Gligorijević, *Demokratska stranka i politički odnosi u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca* (Beograd, 1970), 33; Momčilo Zečević, *Slovenska ljudska stranka in jugoslovansko zedinjenje 1917–1921, Od majniške deklaracije do vidovdanske ustave* (Maribor, 1977), 243.

razlagal, da so bili samostojneži pravzaprav ves čas le privesek Žerjavove demokratske stranke: »Oni so to tajili, zatajil je pa tudi dr. Žerjav to svoje dete. Sedaj pa je dete bilo toliko samostojno, da ni očeta Žerjava nič več poslušalo in tako vedo vsi, da je bilo res, kar smo trdili.« Pri Slovenskem gospodarju so se spotaknili ob dejstvo, da je prvih osem poslancev *Samostojne kmetijske stranke* v Ustavotvorni skupščini glasovalo za ustavo in centralizem ter s tem izdalo vse zahteve slovenskega naroda.⁶⁵⁰

Slika 46: Razglasitev ustave Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev v Ustavotvorni skupščini dne 28. 6. 1921

⁶⁵⁰ »Konec Samostojne kmetijske stranke«, *Slovenski gospodar*, 6. 5. 1926, št. 18, 1–2.

VIII. *Izredni poslanik in pooblaščen minister v Pragi*

Zunanje zadeve Kraljevine SHS in Kraljevine Jugoslavije so bile povečini v rokah dvora, s sedežem v Beogradu. Predvsem Francija in Velika Britanija sta bili »diplomatski postojanki«, ki sta bili pod okriljem Karadjordjevičev. Slovencem je bila nekako zaupana Praga, od prvega poslanika Ivana Hribarja do Bogumila Vošnjaka in Alberta Kramerja.⁶⁵¹ Zaradi nepravilne razdelitve poslaniških mest v tujini si je beograjska skupščina 8. februarja 1926 prislužila Koroščekov očitek, da v jugoslovanski diplomatski službi prevladujejo Srbi. Slovenci so bili na teh položajih res v veliki manjšini, a je nekaterim izmed njih le uspelo politično dejavnost uspešno vtakati tudi v diplomacijo in so s tem dobili možnost predstavljati Kraljevino SHS zunaj države. To je uspelo umetnostnemu zgodovinarju, kritiku in prevajalcu Izidorju Cankarju kot poslaniku v Argentini, Kanadi in Grčiji, Leonidu Pitamicu kot poslaniku v Washingtonu ter že omenjenim Ivanu Hribarju, Albertu Kramerju in Vošnjaku kot poslanikom v Pragi.⁶⁵²

Tudi Vošnjaku se je uresničil njegov veliki sen – postal je poslanik v Pragi. Dokument o njegovem imenovanju je določal naslednje: »V imenu njegovega veličanstva Petra I., po milosti božji in volji narodovi Kralja Srbov, Hrvatov in Slovencev in na osnovi pooblastila lčen 59 ustave/ Njegovega kraljevskega Veličanstva Aleksandra naslednika prestola Ministrski svet Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev. Na predlog Predsednika Ministrskega sveta, Ministra zunanjih zadev, postavlja: Za Izrednega Poslanika in Polномоčnega ministra druge klase v Pragi dr. Bogumila Vošnjaka, narodnega poslanca. Predsednik Ministrskega sveta, Minister zunanjih

⁶⁵¹ Marjan Drnovšek, *Slovenski izseljenci in Zahodna Evropa v obdobju prve Jugoslavije* (Ljubljana, 2012), 123.

⁶⁵² Andrej Rahten, *Od habsburške monarhije do panevropske unije, Razprave, predavanja in članki 2000–2009* (Ljubljana, 2009), 155.

in predavalnice. Predlagali so, da bi bili vsaj izvlečki predavanj objavljeni v eni izmed revij, na primer v reviji *Tehnika in gospodarstvo*.⁷¹³

Tudi s priznanjem *belega leva* je prišlo do zapletov, saj je prejel le *belega leva* III. in nato II. stopnje. *Belega leva* I. stopnje, ki je bil namenjen tujim državnim predstavnikom na Češkoslovaškem, je Vošnjak z nešteti osebni prizadevanji dobil šele leta 1937 ob obisku takratnega češkoslovaškega predsednika Beneša v Beogradu. V primerjavi z Vošnjakom in Hribarjem pa je Kramer zaradi svojega službovanja na Češkoslovaškem *belega leva* I. stopnje prejel razmeroma hitro.⁷¹⁴ Oceniti Vošnjakovo delo na poslaništvu v Pragi je težko, saj tudi sam ni veliko pisal o tem oziroma ohranjenega gradiva ni moč opaziti.

⁷¹³ ARS, OFBV, fasc. 3, Dopis Jugoslovansko-češkoslovaške lige v Ljubljani, 20. 5. 1936.

⁷¹⁴ Klabjan, »Praški Triglav«, 113, 115.

IX.

Delo na zunanjem ministrstvu – pooblaščen minister na »razpolago«, načelnik oddelka za trgovinske pogodbe, delegat pri fondu B

Ko je bil Vošnjak zaposlen kot načelnik oddelka za trgovinske pogodbe, je pisal referate o mednarodni trgovini in dolžnostih sodobne diplomatske službe. Menil je, da mora diplomat v okviru svoje politične službe spremljati tudi mednarodne ekonomske odnose. Diplomati bi morali zasledovati celotno mednarodno trgovino države, v kateri predstavlja svojo državo, ter gospodarske odnose med svojo in državo, v kateri je postavljen kot diplomat. Po njegovem mnenju je bila diplomatska služba edina, ki je bila sposobna nuditi pomoč v tako obsežnem delu, kakršna je mednarodna trgovina. Kraljevina SHS kot bankirska država ni smela pozabiti niti na ožje cilje, ki so vključevali ustvarjanje ekonomskih odnosov s sosednjimi balkanskimi državami. Menil je, da bi moral biti diplomat nekaj časa prisoten v večjem industrijskem podjetju ali veliki banki, da bi dobil vpogled v ekonomske zadeve in bi tako lažje opravljal diplomatsko službo tudi na ekonomskem področju. Vsa sodobna zunanja ministrstva so že imela trgovinski oddelek za sklepanje sporazumov in njihovo uresničevanje, tako tudi Kraljevina SHS. Po Vošnjakovem mnenju je ministrstvo potrebovalo še gospodarsko-obveščevalni oddelek.⁷¹⁵

Sredi leta 1924 se je pritožil zoper ukaz, izdan 12. aprila 1924, s katerim je bil odpuščen iz državne službe na podlagi 126. člena Zakona o uradnikih in drugih zaposlenih državnega reda. Sam je menil, da je ta ukaz nezakonit. 17. aprila je bil namreč obvešččen, da je z odločitvijo komiteja ministra napredoval v drugo skupino prve kategorije, istočasno pa je bil izdan ukaz ministrstva za

⁷¹⁵ ARS, OFBV, fasc. 17, Vošnjakov članek Medjunarodni ekonomski odnosi i diplomatska služba.

A Vošnjak kar ni mogel pozabiti fonda B in je junija 1938 prosil za prepis zapisnika s seje, ki je potekala 8. maja 1931. Dobil je odgovor, da to brez soglasja vseh navzočih članov žal ne bo mogoče.⁷⁴⁶ Leta 1939 je za pravno mnenje glede upravičenosti svoje tožbe zoper ministrstvo za zunanje zadeve prosil tudi Mileta Novakovića, profesorja na Pravni fakulteti v Beogradu, kar je ministrstvo za prosveto dovolilo.⁷⁴⁷ Kasneje je imel Vošnjak novega odvetnika, in sicer Rinalda Čulića. S tožbo je namreč šel skozi procese beograjskih sodišč in Državnega sveta. Po štirih letih tožb je kasacijsko sodišče v Beogradu sprejelo sklep, da ni pristojno. Po Vošnjakovem mnenju je to pomenilo odrekanje pravice, saj ni bilo pristojnega sodišča, s katerim bi dosegel svojo pravico. S celotno zadevo se je obrnil na ministrstvo za pravosodje, naj se mu določi volilno sodišče. Pravosodno ministrstvo je obvestilo ministrstvo oziroma finančnega ministra Juraja Šuteja, da je res prišlo do odrekanja pravice in da je edina rešitev ustanovitev volilnega sodišča na osnovi odredbe. To odločitev je finančno ministrstvo naslovilo na Vrhovno državno pravobranilstvo. A ker je bila zadeva posredovana Stalnemu pravnemu odboru, se je Vošnjak z odvetnikom pritožil, saj naj bi bil ta odbor pooblaščen samo za dajanje pravnega mnenja. Zaradi tega je omenjeni odbor grajal z izjavo, da so v njem prisotni člani tisti sodniki, ki so do tega absurda vso zadevo tudi pripeljali. Vošnjak je večkrat prosil finančnega ministra ter njegovega pomočnika in finančnega strokovnjaka Ljudevita Filipančića za sprejem, pri čemer je bil zavržen, zato se je bil prisiljen obrniti neposredno na Vladka Mačka,⁷⁴⁸ podpredsednika kraljevske vlade.⁷⁴⁹

⁷⁴⁶ ARS, OFBV, fasc. 16, Vošnjakovo pismo Brownu, 23. 6. 1938; Brownovo pismo Vošnjaku, 7. 6. 1938.

⁷⁴⁷ ARS, OFBV, fasc. 16, Odobritev Ministrstva za prosveto, 4. 8. 1939.

⁷⁴⁸ MAČEK, Vladko (1879–1964), hrvaški politik. Član *Hrvaške kmečke stranke* od ustanovitve, kot častnik sodeloval v 1. sv. v., nato v Zg. tesen sodelavec S. Radića. 1920 poslanec v Narodni skupščini, po prestani zaporni kazni 1925 vnovič izvoljen v skupščino. Po Radićevi smrti predsednik *Hrv. kmečke stranke* in sopreds. *Kmečko-dem. koalicije*. 1932 z Zagrebškimi punktacijami ostro obsojal kraljevi absolutizem, zato 1933 znova zaprt za tri leta, a zaradi amenestije kneza Pavla Karadjordjevića izpuščen 1934. Na volitvah 1935 in 1938 nosilec kandidatne liste *Blok narodnega sporazuma*. 26. avg. 1939 sklenil sporazum premierjem D. Simovićem in ustanovil Banovino Hrvaško, Maček podpreds. vlade. 27. marca 1941 podpreds. v vladi D. Simovića, a ga je nato zamenjal J. Krnjević. Maček je zavrnil možnost razglasitve hrv. samostojnosti pod nemško zaščito. Oktobra 1941 so ga oblasti NDH odpeljale v konc. taborišče v Jasenovac, od marca 1942 pa je bil v hišnem priporu. Junija 1945 je odšel v emigracijo v Francijo, 1947 pa ZDA, tam soustanovitelj *Mednarodne kmečke unije*. »Maček, Vladko«, *Hrvatska enciklopedija*.

⁷⁴⁹ ARS, OFBV, fasc. 16, Vošnjakovo pismo Mačku, 8. 1. 1941.

X.

Poslanec v narodni skupščini

Vošnjak je 4. septembra 1929 predlagal ustanovitev *Balkanskega inštituta* s sedežem v Beogradu in nalogo, da dela na solidarnosti in bratskem sožitju balkanskih narodov, v duhu miru in splošne evolucije. V ta namen bi se ohranjali ekonomski, trgovinsko-politični, socialni, mednarodno-pravni in intelektualni interesi. Delo inštituta bi bilo zbiranje vseh podatkov, ki bi bili v korist ekonomskim, trgovinsko-političnim, socialnim, kulturnim, verskim, pravnim in mednarodno-pravnim odnosom balkanskih narodov. Inštitut bi podpiral vsako dejavnost, ki bi spodbujala mir in solidarnost med balkanskimi narodi, in bi delal na mednarodnem prepoznavanju balkanskih narodov s pomočjo predavateljev, tiska, mednarodnih obiskov, z izmenjavo profesorjev in dijakov, z razstavami itn. Inštitut bi bil sestavljen iz uprave, starešinstva in članov. Upravo bi sestavljali upravnik, generalni sekretar in še dve osebi, vse pa bi izbralo starešinstvo. Starešinstvo bi imelo devet članov, in sicer odposlance glavne združne zveze, centralnih industrijskih korporacij, trgovinskih komor, odposlanca zveze denarnih zavodov, jugoslovanskih univerz, ministrstva za zunanje zadeve, narodne obrambe, inštituta za izvoz in jugoslovanskega Združenja za mednarodno pravo. Naloga starešinstva bi bila nadzor dela inštituta in upravljanje s finančnimi sredstvi. Člani inštituta bi lahko bile organizacije in zavodi ter jugoslovanski državljani in tujci, ki so delali na solidarnosti balkanskih narodov ali proučevali življenjske priložnosti balkanskih narodov. Na samem začetku naj bi imel inštitut dva oddelka – ekonomskega in mednarodno-pravnega. Sredstva za delovanje bi se pridobivala s subvencijami zunanjega ministrstva, Centralnega presburoja in posameznih organizacij, zastopanih v starešinstvu. Balkanski inštitut bi zbiral kartoteko in arhiv časopisnih izrezkov. Imel bi tudi čitalnico balkanskih časnikov in svojo

tipičnih beograjskih, drugič bolj zagrebških, dostikrat neknjiževnih izrazov. Slog pa je precej nov. Slovensko poreklo pisateljevo se ne da zatajiti. Upam, da mi V[ošnjak] ne bo zameril, če omenim par jezikovnih posebnosti iz njegove knjige. Človeku se pogosto zazdi, da hoče pisatelj ustvariti nov, skupni jugoslovanski jezik. Elemente zanj pobira z vseh strani Jugoslavije. Ne bi pa rekel, da ima pri tem zbiranju vedno enako srečno roko.«⁸¹⁹ Zadnja Fabjančičeva opazka je bila umestna, saj je bila Vošnjakova ideja skupni jugoslovanski jezik.

Tudi leta 1930 je Stele pisal kritiko Vošnjakovega novega dela *Pobeda Jugoslavije. Nacionalne misli i predlozi*, ki je izšla v Beogradu leta 1929: »Po Wendlovem receptu je B[ogumil] V[ošnjak] zbral vrsto svojih priložnostnih člankov iz zadnjega časa in jih predložil naši javnosti kot nekak idealni program državnega jugoslovanstva. I.../ Pri množici lepih in idealnih misli, pogosto vzvišenih nad vsako realnost, pa tudi v tej knjigi V[ošnjak] le prevečkrat stavi v ospredje svoje osebno razočaranje in razne osebne zadeve, ki mu narekujejo tako neresnične in nepravične trditve I.../«⁸²⁰

V zrelih letih je Vošnjak leta 1939 izdal svoj tretji potopis z naslovom *Poučno putovanje u duhu »Radosti i rada«: putovanje iz Hamburga preko Madeire i Rima u Gozd-Martuljak*. Kot že sam naslov pove, je bil ta potopis pisan v srbsčini, kar je po nastanku Kraljevine SHS veljalo za veliko njegovih del. Kot je zapisal Andrijan Lah, je Vošnjak pri tem potopisu podlegel nemški nacistični in italijanski fašistični propagandi, ki sta organizirali to potovanje. To nas pri izrecnem jugoslovanskem nacionalistu, kakršen je bil Vošnjak, izjemno preseneti.⁸²¹

⁸¹⁹ Vladislav Fabjančič, »Bogumil Vošnjak: U borbi za ujedinjenu narodnu državu; Utisci i opažanja iz doba svetskog rata i stvaranja naše države«, *Ljubljanski zvon* 49, št. 7 (1929); 441–444.

⁸²⁰ France Stele, »Dr. Bogumil Vošnjak: Pobeda Jugoslavije; Nacionalne misli i predlozi«, *Dom in svet* 43, št. 1/2 (1930); 51.

⁸²¹ Lah, *Vse strani sveta*, 66.

XI.

Socialna vprašanja delavcev, rudnik v Velenju, Matica rada

V tridesetih letih 20. stoletja se je velenjski premogovnik nekajkrat znašel v finančnih težavah, in ker Vošnjakov oče prihaja iz Šaleške doline, so se na Vošnjaka kot narodnega poslanca obrnili po pomoč. V letu 1931 se mu je v pismu zahvalil inženir Ernest Čuček, saj so bili pri velenjskem rudniku zaskrbljeni zaradi reparacijskih dobav, brali so namreč vesti iz severozahodne Evrope. Zataknilo se je pri nabavi strojne naprave za električno centralo, za kar se je Direkcija rudnika Velenje obrnila neposredno na podjetje Brown & Boveri. Ob tem se je Vošnjaku zahvalil za poročilo, da velenjska stvar ni izgubljena in da imajo toliko večje upanje, saj je Vošnjak njihov zaščitnik.⁸²² Za pomoč v prizadevanjih za rešitev težav velenjskega rudnika so velenjski rudarji prosili vse poslance Dravske banovine, naj s podpisi podprejo Vošnjakov trud za njihove pravice.⁸²³ Poslanci so to tudi storili 23. decembra 1931.

Decembra je Vošnjak vnovič prejel pismo Direkcije rudnika Velenje s prošnjo, naj posreduje pri kraljevi vladi v Beogradu, pri kraljevi banski upravi v Ljubljani in vojaških oblasteh zaradi nastale težke situacije velenjskih rudarjev, ki so imeli premalo dela zaradi skrajšanega delovnika, saj se je delalo le štiri dni v tednu. Rudarji so zaprosili, naj se nabava premoga iz velenjskega premogovnika zviša vsaj toliko, da bodo rudarji stalno zaposleni in jim bo delo omogočalo existenco. Prošnja se je nanašala tudi na ureditev starostnega zavarovanja, delovna doba pa naj bi se s 40 let skrajšala na 25 oziroma 30 let. Vošnjaka so zaprosili za posredovanje pri ministrstvu za gozdove in rudnike, da se obstoječa kolektivna pogodba ne bi prekinila in bi se kopačem plača zvišala s 30 na 36 dinarjev.⁸²⁴

⁸²² ARS, OFBV, fasc. 3, Čučkovo pismo Vošnjaku, 11. 12. 1931.

⁸²³ ARS, OFBV, fasc. 3, Čučkovo pismo Vošnjaku, 8. 12. 1931.

⁸²⁴ Prav tam.

je povzel misli o bratu in veri v boljšo prihodnost: »Živo se spominjamo Tvojega kristalno čistega karakter[j]a, Tvojega poštenega resnicoljubja, pa predvsem Tvojih političnih nauk in svetov in verujemo v dan, katerega Ti nisi doživel, katerega – upam – bomo doživeli, kadar bodo Slovenci v največjih narodnih vprašanjih zopet složni, edinstveni in bratski, kakoršni so bili v največjem trenutku svoje zgodovine pred dvema desetletjima. V tem znamenju Ti kličemo, dragi Franjo, zadnji: Z Bogom! Večna slava!«⁸⁹⁶

⁸⁹⁶ ARS, OFBV, fasc. 24, »Dr. Franjo Mayer, dolgoletni župan mesta Šoštanj«, *Matica rada*, št. 2, 1940.

XII. *Med drugo svetovno vojno in neposredno po njej*

V poznih tridesetih letih, ob stoletnici rojstva svojega očeta, je Vošnjak nekako žalostno razmišljal o stanju v državi, za nastanek katere sta se tako goreče borila z očetom. Sin je ob stoletnici očetovega rojstva razmišljal o tem, kako bi ga nova država najverjetneje razočarala: »Sodobna Jugoslavija bi najbrž razočarala realističnega idealista. Bolela bi ga bila njena nekonstruktivnost, njeno neumevanje varčevanja z energijami, njeno pomanjkanje smisla za metodično, plansko, ustvarjajoče delo, njen nerazvit smisel za pravičnost in forme decentralizacije.«⁸⁹⁷ Ob koncu spominov je zapisal še poslednje besede: »Tako torej počiva izza starinskega vhoda v samotno šentiljsko cerkev on, kateremu Slovenci in Jugoslovani mnogo dolgujejo, ki je nosil v težkih dneh bakljo velike združne ideje, ki je osvojila celi svet.«⁸⁹⁸ Kmalu se je bližal tudi konec države, ki sta jo z očetom soustvarjala. Pridrvela je druga svetovna vojna, ki je zopet ločila jugoslovanski narod.

Druga svetovna vojna se je začela 1. septembra 1939 z napadom na Poljsko. 27. septembra 1940 so Nemčija, Italija in Japonska podpisale *Trojni pakt*. Kmalu so k paktu pristopile še Madžarska, Romunija in Bolgarija, čemur se ni mogla izogniti niti Kraljevina Jugoslavija, ki ga je podpisala v torek, 25. marca 1941, in sicer na Dunaju. Regent Pavle je poskušal odvrniti nevarnost in je zato jugoslovanski vladi dovolil podpis omenjenega sporazuma. Nemčija je Kraljevini Jugoslaviji priznala njeno suverenost in integriteto ter ji s tem zagotovila, da ne bo od nje zahtevala dovoljenja za prehod svojih sil preko njenega ozemlja. S podpisom pogodbe je bil Kraljevini Jugoslaviji v njenem delu zagotovljen izhod

⁸⁹⁷ Vošnjak, *Ob stoletnici*, 17.

⁸⁹⁸ Vošnjak, *Ob stoletnici*, 17; MV, dokument 1104/85, Dr. Jure Hrašovec, govor ob prevozu Mihe Vošnjaka v domovino, 17. 11. 1927, 2.

je napadel, da se za njegovim predlogom zagotovo skriva kaj drugega, Krek pa ni vedel, kaj bi na to odgovoril.⁹⁵⁹

V Rimu je Vošnjak dočkal tudi leto 1947, in sicer v nekem avstrijskem lokalu, kjer je pojedel kranjsko klobaso, ki je bila vse prej kot kranjska. Ob prehodu starega leta v novo se je zopet spraševal, kaj prinaša prihodnost. »Zastor usode, dvigni se!!« »Bog milostni, bodi nam milosti v letu Gospodnjem 1947! Gospod, molimo se k Tebi, Vsegamogočni!« je zapisal na zadnji strani dnevnika iz leta 1946.⁹⁶⁰ Na novega leta dan je pisal, da odgovora iz Amerike od nikjer ni, kakor da bi se vse zarotilo proti njemu. A izvedel je, da je v Ameriko odpotoval kipar Meštrovic.⁹⁶¹

Pred napadom na Kraljevino Jugoslavijo in med vojno je Vošnjaku uspelo napisati tudi nekaj člankov. V članku *Smernice sodobne gospodarske in socialne organizacije Jugoslavije* (1940) je spregovoril o nujnosti sprememb gospodarskih in socialnih temeljev družbe. Omenjal je solidarnost med socializmom in individualizmom, ob tem pa menil, da mora biti vsak narod nosilec svobodne volje, da sam določi obseg in smer svojega gospodarstva. V članku je razmišljal o organizaciji skupnega balkanskega gospodarstva, kar naj bi bila težka, vendar ne neizvedljiva naloga.⁹⁶² V članku *Alfons Hribar* (Matica rada, 1940) je pisal predvsem o veliki vlogi agrarca in publicista, ki se je posvečal predvsem agrarnim vprašanjem jugoslovanskega naroda.⁹⁶³ V spisu *Pod karamatinim krovovima, posvečeno jednoj majci* (avgust 1942) se je spominjal predvsem svoje matere in otroštva.⁹⁶⁴ V neobjavljeni knjigi *Sovjetizacija Jugoslavije* (1945) je pisal o *Trojnem paktu*, vojni in delitvi Jugoslavije, vladi v emigraciji, politiki Tita in Draže Mihailovića, AVNOJU, OZNI, Titovi diplomaciji itd.⁹⁶⁵

⁹⁵⁹ Prav tam.

⁹⁶⁰ ASS, FV, šk. 7, Dnevnik, 16. 10. 1946–1. 1. 1947.

⁹⁶¹ ASS, FV, šk. 7, Dnevnik, 1. 1.–1. 2. 1947.

⁹⁶² ASS, FV, šk. 5.

⁹⁶³ ASS, FV, šk. 13.

⁹⁶⁴ ASS, FV, šk. 2.

⁹⁶⁵ ASS, FV, šk. 18.

XIII. *Emigracija – življenje in delo v Združenih državah Amerike*

»Izseljenec je človek, del organske človeške skupnosti, ki mora večinoma iz gospodarskih vzrokov zamenjati sebi odgovarjajočo domačijo s tujim krajem, da si v njem poišče kruha. Trd zakon življenjskega boja ga dvigne iz njemu sorodnega in skladnega okolja ter postavi v novo, kjer se znajde bolj ali manj zunanje, notranje pa sploh ne,« je leta 1938 zapisal Edvard Kocbek v reviji *Dejanje*.⁹⁶⁶

V ZDA se je v letih 1820–1970 priselilo kar 45 milijonov ljudi, med njimi tudi precejšnje število Slovencev, ki so v novo deželo prihajali predvsem na začetku 20. stoletja, čeprav so prvi posamezniki tja prispeli že v 17. stoletju. Ker je bilo slovensko gospodarstvo med slabše razvitimi v Avstro-Ogrski, prebivalstvo pa je hitro naraščalo, so si ljudje morali poiskati delo in zaslužek, kar je marsikoga vodilo prav v ZDA. Tako je leta 1910 tam prebivalo že več kot sto tisoč Slovencev. V novem okolju so začele nastajati slovenske naselbine, kjer so bile zgrajene slovenske cerkve. Naselbine s slovenskim prebivalstvom so nastale v Pensilvaniji, Ohio, Illinoisu, Minnesoti, Koloradu, Montani, Wisconsinu, Indiani, Kansasu, Connecticutu, Wyomingu, Michiganu in New Yorku. Kaj kmalu so začeli izseljenci izdajati tudi svoje časnike, ki so služili kot sredstvo obveščanja in ohranjanja stika z drugimi izseljenci, slovenskim jezikom ter kulturo in domovino. Kot prvi med slovenskimi časniki je izšel *Amerikanski Slovenec* že leta 1891. Zaradi potrebe po kulturnem razvoju so ustanavljali narodne domove v večjih slovenskih naselbinah, v katerih je potekal tudi pouk slovenskega jezika. Zanimivo je dejstvo, da niso ustanavljali političnih strank, čeprav so si še vedno nasproti stali katoliški, socialistični in liberalni tabor.⁹⁶⁷

⁹⁶⁶ Marjan Drnovšek, *Pot slovenskih izseljencev na tuje: Od Ljubljane do Ellis Islanda – Otoka solza v New Yorku 1880–1924* (Ljubljana, 1991).

⁹⁶⁷ Darko Friš, *Ameriški Slovenci in katoliška cerkev 1871–1924* (Celovec, Ljubljana, Dunaj, 1995),

se je Jugoslovanskemu odboru in uspešno širil njegov program v Združenih državah Amerike, v Londonu, Parizu in Rimu. V svojih knjigah in drugih spisih je pojasnil slovenski slučaj vladam in javnosti zapadnih demokracij. Njegovo prvo politično begunstvo je končalo z uspehom in mnogi dokumenti, ki so pripravljali nastanek nove narodne države Srbov, Hrvatov in Slovencev, ki se je kasneje preimenovala v Jugoslavijo, nosijo podpis dr. Bogumila Vošnjaka. Tako je on med odličnimi ustanovitelji jugoslovanske države.« Omenil je tudi njegovo prizadevanje med drugo svetovno vojno in neposredno po njej: »Med drugo svetovno vojno, okupacijo in komunistično revolucijo je prenašal bridko usodo, ki je bila delež našega ljudstva. Ko je po vojni komunistična tiranija zamenjala fašiste in naciste na oblasti, je dr. Vošnjak ponovno zapustil svoj dom, da bi kot svobodni politični emigrant pomagal vzpostaviti demokratične ustanove in svobodno narodno življenje v Jugoslaviji. Dasi je bil že v letih, je delal med nami kot zgled pridnosti, vztrajnosti in trdnega zaupanja v uspeh. Smrt ga je prav dobesedno iztrgala iz njegove delavnice. Do zadnjega dneva življenja je bil neumoren. Gnalo ga je prepričanje, da mora komunistično nasilje kmalu končati in da bo nastopila nova doba, ko bodo svobodni narodi v mirnem sodelovanju ustvarjali novo srečo na zemlji. Z dobrimi deli je pokojni vsekaj svoje ime v zgodovino Slovenije in Jugoslavije.« Nagovor je zaključil z besedami hvaležnosti: »Mi mu bomo hvaležni do konca našega življenja. Zgled njegov, kako naj mož nesebično služi svojemu narodu in kako je treba vstrajati v najtežjih razmerah, pa bo učil in navduševal nove rodove še dolgo v bodočnost. Njegova duša naj počiva v miru in uživa večno srečo pri Bogu«¹¹⁵⁵

Časnik *Ameriška domovina* je dve leti po Vošnjakovi smrti objavil članek o njegovem znanstvenem delu v času njegovega življenja. Med drugim je bilo zapisano, da je Vošnjak menil, da naj bi država bila ustvarjalec vzajemnosti med posameznimi družbeno-gospodarskimi skupinami, ta vzajemnost pa naj ne bi priznavala potrebe po razrednem boju, s čimer je že vnaprej odklonil komunistično državo, ki je nastala pet let pozneje.¹¹⁵⁶

¹¹⁵⁵ ASS, FV, šk. 4, »Dr. Bogumilu Vošnjaku v slovo«, *Ameriška domovina*, 9. 7. 1959.

¹¹⁵⁶ ASS, FV, šk. 4, »Dr. Bogumil Vošnjak v svojih neobjavljenih, angleško pisanih znanstvenih delih«, *Ameriška domovina*, 22. 4. 1961.

XIV.

Politični profil jugoslovanskega nacionalista

Razcvet jugoslovanske ideje so proučevali številni zgodovinarji in politiki, še zlasti v obdobju med obema vojnoma oziroma v prvih desetletjih po drugi svetovni vojni. Tema se je ob večeru stote obletnice balkanskih vojn in ob zori stote obletnice prve svetovne vojne zopet aktualizirala skozi raziskave njenega razvoja in obstoja. Ideja kot taka se je pojavljala v številnih različicah v »programih nacionalnih preporodov«, a pogosto ne popolnoma nazorna in opredeljena le na ozek krog intelektualcev. Nosilci te ideje so si v dolgem nizu let prizadevali za izoblikovanje enotnega jugoslovanskega programa, a venomer brez uspešnega rezultata.¹¹⁵⁷ »Jugoslovanska integralistična usmeritev« se je močno usidrala zlasti pri slovenskih liberalcih. Najbolj zavzeti zagovorniki so bili liberalno usmerjeni predstavniki novoilirizma, kamor se je prišteval tudi Bogumil Vošnjak.¹¹⁵⁸ Ivan Cankar¹¹⁵⁹ jih ni imel v čislih, saj jih je označil za hripave ilirce, ki pa bi po njegovem morali priznati, da če bi prišlo do političnega združenja jugoslovanskih narodov, kar je Cankar tudi verjel, se to ne bi moglo izpeljati drugače, kakor le z združitvijo enakopravnih in enakovrednih narodov.¹¹⁶⁰ V članku Študije k problemu jugoslovanske narodne misli, izdanem leta 1914 v *Vedi*, je Vošnjak na široko razpravljal o jugoslovanstvu ter stičiščih in razkorakih med Hrvati, Srbi in Slovenci. Menil je, da južni Slovani

¹¹⁵⁷ Amon, Smilja, *Tisk in politika v Jugoslaviji (1918–1941)* (Ljubljana, 1996), 25.

¹¹⁵⁸ Perovšek, *Liberalizem in vprašanje slovenstva*, 31.

¹¹⁵⁹ CANKAR, Ivan (1876–1918), pesnik, pripovednik, dramatik. Študija tehnike in jezikov na Dunaju ni končal, 1898 živel v delavskem predmestju Ottakring in se zblizal z delavskim gibanjem, sodeloval s socialno-demokratsko stranko; nato do smrti v Lj.; bil je zaprt zaradi jugosl. prepričanja. Napisal številna pripovedna in dramska besedila. »Cankar, Ivan«, *Leksikon Cankarjeve založbe*, 113–114.

¹¹⁶⁰ Ivan Cankar, »Slovenci in Jugoslovani«, v: Zihel, *Ivan Cankar in naš čas*, 187.

polemiki z *Zvonom*, ko ni sprejel kritike svojega dela. S takšno muhavostjo je nadaljeval celo življenje. Nikoli se ni poglobil vase in se vprašal, zakaj ga ne vabijo na srečanja in slavnostne večerje znotraj kroga članov *Jugoslovanskega odbora*, zakaj so njegove funkcije kar na enkrat preklicane, zakaj mu nihče ne prizna veljave kot najstarejšemu zagovorniku Jugoslavije v drugi emigraciji? Kako bi nanj gledali njegovi sodelavci, sogovorniki, a tudi nasprotniki, če bi vedeli, kaj vse se skriva v njegovih zapisih in kaj si je mislil o ljudeh, s katerimi se je vsakodnevno srečeval? Morda bi bil zagotovljen tudi njegov uspeh, če bi znal molčati, namesto da bi govoril, ko to ni bilo potrebno, in če bi glas spustil le ob pravem trenutku. Neuspeh je moč pripisati tudi premajhnemu zanimanju za Slovence, ki se jim je zameril že z *Vedino* anketo o jezikovnem vprašanju, še temnejši madež pa pustil z glasovanjem za Vidovdansko ustavo. Če bi ubral Koroščevo politiko in doma zagovarjal slovensko avtonomijo, v Beogradu pa branil kraljevino, bi se zanj morda končalo bolje. A navkljub vsemu je pustil svoj pečat. Bil je glasnik slovenskega naroda izven meja Avstro-Ogrske, dosegel je, da so bili Slovenci priznani znotraj *Jugoslovanskega odbora* in upoštevani pri *Krfski deklaraciji*. Pohvaliti je treba njegova prizadevanja, da je slovenska problematika poleg hrvaške postala opazna tako v Evropi kot v ZDA. Četudi je Srbe postavljajal na piedestal, se poročil s Srbkinjo, živel v Beogradu in bil zvest Mihailoviću, za Veliko Srbijo, kaj šele za Veliko Hrvaško, nikdar ni bil. Celotno življenjsko pot je sledil le ideji jugoslovanskega integralizma, ki pa se na njegovo žalost nikdar ni uresničila in ga je razžirala do poslednjega vzdihljaja.

Le kaj bi porekel danes, dobrih dvajset let po razpadu Jugoslavije in sto let po koncu druge balkanske vojne? Njegovi neutrudljivi borbi po združitvi Hrvatov, Srbov in Slovencev bi bila povzročena pekoča rana, če bi doživel prelivanje krvi v njegovi tako ljubljene Jugoslaviji v devetdesetih letih prejšnjega stoletja. Danes Slovenci, Hrvati in Srbi živijo kot samostojni narodi, s samostojnimi državami, kulturo in jezikom. Ideal, za katerega si je tako prizadeval, je že dolgo mrtev.

XV. *Sklep*

Kako oceniti Vošnjakov prispevek k toku dogodkov na začetku prejšnjega stoletja? Čeprav se o njem do današnjih dni ni pisalo veliko, je vsekakor pustil svoj pečat v zgodovini. Mladi intelektualec, sin in nečak dveh slovenskih veljakov, je nase opozarjal že zelo zgodaj, sprva literarno, nato politično. Razgledanost in sposobnost komunikacije ter navezovanja stikov sta ga odlikovali skozi vse življenje. Komaj 23 let staremu mu je uspelo prodreti v visoko rusko družbo in razpravljati o političnih dogodkih, že leto pozneje pa je pridobil naziv doktorja prava. Želja po znanju ga je vodila naprej in še isto leto se je napotil na politično šolo v francosko prestolnico, kjer se je poleg študija živo zanimal za zgodovino in čas izkoristil za pisanje knjige o Ilirskih provincah. Po vrnitvi v Gorico je mladi doktor znanosti okoli sebe zbral krog isto mislečih mladih intelektualcev, pri katerih je duhove burila zavzetost balkanskih narodov za osamosvojitvev izpod zavojevalskih vladarjev, še zlasti naklonjeni so bili Srbiji in tako imenovanemu srbskemu Piemontu. Ljubezen do slovanstva mu je vzbudil zlasti stric in slednja z leti ni pojenjala, temveč se je v Vošnjakovem srcu in mislih le krepila. Iz te ljubezni se je porodila ideja o Jugoslaviji, ki bi v ljubezni družila južne Slované. Da pa bi njegovo »dete« lažje prišlo na svet, je bilo potrebno veliko osebne zavzetosti in požrtvovalnosti. Vošnjak se je odločil za pomemben korak in v begu zapustil Gorico z veliko željo v srcu, da se njegov ideal uresniči. S tem namenom je »romal« v Rim, da bi srečal Trumbića, ki se je ravno tako zavzemal za osvoboditev južnih Slovanov. Beg se je izplačal. V vihri vojne se je Vošnjak dejavno vključil v *Jugoslovanski odbor*, ki je luč sveta zagledal konec aprila 1915. Od takrat naprej je neumorno delal za idejo, ki je plamtela v njegovem srcu. Spoznal je številne evropske veljake, ki jim je predstavljal usodo južnih Slovanov, še zlasti velik poudarek je dal

Viri

I. ARHIVSKO GRADIVO

Arhiv Republike Slovenije

Fond, Dr. Bogumil Vošnjak, AS 1039 Priv. A. LVIII

Arhiv Studia Slovenica

Fond Dr. Bogumil Vošnja k (1882–1959)

Arhiv Jugoslavije

Bogumil Vošnjak, AJ, fond 334, fasc. 142, enota 465 (1 osebna mapa)

Zdravko Vigele, AJ, fond 334, fasc. 141, enota 474 (1 osebna mapa)

Alojz Gradnik, AJ, fond 334, fasc. 147, enota 470 (1 osebna mapa)

Ivan Hribar, AJ, fond 334, fasc. 201, enota 524 (1 osebna mapa)

Muzej Velenje

Mitja Vošnjak, 1346/85

Dr. Josip Vošnjak (1834–1911), 1102/85

Miha Vošnjak, 1104/85

II. ČASNIKI

Ameriška domovina

Delo

Družina

Družina in dom

Edinost

Ilustrirani Slovenec

Kmetijski list

Slovenec

Slovenski gospodar

Večer

Literatura

I. MONOGRAFIJE, ZBORNICI

AMON Smilja, Tisk in politika v Jugoslaviji (1918–1941) (Ljubljana, 1996).

APLINC Miran, Vošnjaki – industrialci iz Šoštanja, (Šoštanj, 2005).

BADOVINAC Tatjana, GERMADNIK Janko, GOROPEVŠEK Branko, Celjani so jih poznali (Celje, 2010).

BAJC Gorazd, Zapletena razmerja: Ivan Marija Čok v mreži primorske usode (Koper, 2000).

BEVC Ladislav, Spomini (Ljubljana, 2006).

BORAK Neven et al., Slovenska novejša zgodovina: od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije: 1848–1992 (Ljubljana, 2005).

BORŠNIK Marja, Pogovori s pesnikom Gradnikom (Maribor, 1954).

BORŠTNIK Pavle, Pozabljena zgodba slovenske nacionalne ilegale (Ljubljana, 1998).

Branko Šömen, Molčeče nevidno bratstvo, Prostožidarstvo na Slovenskem (Murska Sobota–Zagreb–Ljubljana, 2002).

CANKAR Ivan, Očiščenje in pomlajenje (Ljubljana, 1976).

CHURCHILL Winston S., Druga svetovna vojna: z epilomom o povojnih letih (Ljubljana, 1964).

ČULINOVIĆ Ferdo, Dokumenti o Jugoslaviji, Historijat od osnutka zajedničke države do danas (Zagreb, 1968).

ČULINOVIĆ Ferdo, Državnopravna historija jugoslavenkih zemalja XIX. i XX. vijeka (Zagreb, 1953).

ČULINOVIĆ Ferdo, Jugoslavija izmedju dva rata, I. (Zagreb, 1961).

ČULINOVIĆ Ferdo, Nacionalno pitanje u jugoslovenskim zemljama (Historijat njegovog razvitka) (Zagreb, 1955).

DJOKIĆ Dejan, Nikola Pašić and Ante Trumbić: the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes (London, 2010).

DOLENC Ervin, Kulturni boj, Slovenska kulturna politika v Kraljevini SHS 1918–1929 (Ljubljana, 1996).

DRNOVŠEK Marjan, Pot slovenskih izseljencev na tuje: Od Ljubljane do Ellis Islanda – Otoka solza v New Yorku 1880–1924 (Ljubljana, 1991).

DRNOVŠEK Marjan, Slovenski izseljenci in Zahodna Evropa v obdobju prve Jugoslavije (Ljubljana, 2012).

EHRlich Lambert, Pariška mirovna konferenca in Slovenci 1919/20, Ehrlichova spomenica za Vatikan 14. aprila 1942 (Ljubljana, 2002).

- ENGELSFELD Neda, Prvi parlament Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca – Privremeno narodno predstavništvo (Zagreb, 1989).
- ERJAVEC Fran, Slovenci, Zemljepisni, zgodovinski, politični, kulturni, gospodarski in socialni pregled (Ljubljana, 1923).
- ERJAVEC Fran, Zgodovina katoliškega gibanja na Slovenskem (Ljubljana, 1928).
- FRIŠ Darko, Ameriški Slovenci in katoliška cerkev 1871–1924 (Celovec, Ljubljana, Dunaj, 1995).
- GABRŠČEK Andrej, Goriški Slovenci, Narodne, kulturne, politične in gospodarske črtice (Ljubljana, 1934).
- GLIGORIJEVIĆ Branislav, Demokratska stranka i politički odnosi u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca (Beograd, 1970).
- GRANDA Stane, Slovenija, Pogled na njeno zgodovino (Ljubljana, 2008).
- GRDINA Igor, Ivan Hribar, »Jedini resnični radikalec slovenski« (Ljubljana, 2010).
- GRDINA Igor, Preroki, doktrinarji, epigoni, Idejni boji na Slovenskem v prvi polovici 20. stoletja (Ljubljana, 2005).
- GRDINA Igor, Slovenci med tradicijo in perspektivo, Politični mozaik 1860–1918 (Ljubljana, 2003).
- HRIBAR Ivan, Moji spomini, II. del, Osvobojevalna doba (Ljubljana, 1928).
- JANKOVIĆ Dragoslav, Jugoslovensko pitanje i krfska deklaracija 1917. godine (Beograd, 1967).
- JENUŠ Gregor, Ko je Maribor postal slovenski, Iz zgodovine nemško-slovenskih odnosov v Mariboru do konca 19. stoletja in v prevratni dobi (Maribor, 2012).
- JERI Janko, Tržaško vprašanje po drugi svetovni vojni, Tri faze diplomatskega boja (Ljubljana, 1961).
- JEVNIKAR Lučka, Prozni spisi Bogumila Vošnjaka: diplomsko delo (Koper, 2009).
- KLEMENČIČ Matjaž, Ameriški Slovenci in NOB v Jugoslaviji, Naseljevanje, zemljepisna razprostranjenost in odnos ameriških Slovencev do stare domovine od sredine 19. stoletja do konca druge svetovne vojne (Maribor, 1987).
- KRANJEC Silvo, Kako smo se zedinili (Celje, 1928).
- LAH Andrijan, Vse strani sveta (Ljubljana, 1999).
- LIPUŠČEK Uroš, Ave Wilson: ZDA in prekrajanje Slovenije v Versaillesu 1919–1920 (Ljubljana, 2003).
- LIPUŠČEK Uroš, Sacro Egoismo, Slovenci v krempljih tajnega Londonskega pakta 1915 (Ljubljana, 2012).
- LONČAR Dragotin, Politično življenje Slovencev (Od 4. januarja 1797. do 6. januarja 1919. leta) (Ljubljana, 1921).
- MACMILLAN Margaret, Mirotvorci, Šest meseci koji su promenili svet (Beograd, 2009).
- MARUŠIČ Branko, Sto slovenskih politikov (Ljubljana, 2002).
- MIKUŽ Metod, Druga svetovna vojna (Ljubljana, 1961).
- MIKUŽ Metod, Svet med vojnama (Ljubljana, 1966).

- MITROVIĆ Andrej, Jugoslavija na konferenciji mira 1919–1920 (Beograd, 1968).
- MORAČA Pero, Jugoslavija 1941 (Beograd, 1971).
- NENEZIĆ Zoran D., Masoni u Jugoslaviji (Beograd, 1987).
- OGRIS Albin, Borba za jugoslovensko državo (Ljubljana, 1921).
- OMAHEN Dušan, Mihael Vošnjak (1837–1920): pobudnik in organizator hranilništva na Štajerskem: njegovo delovanje v deželnem zboru v Gradcu 1884–1896 in v državnem zboru na Dunaju 1885–1897: razprava (Ljubljana, 1978).
- PAULOVÁ Milada, Jugoslovenski odbor (Povijest jugoslavenske emigracije za svjetskog rata od 1914. –1918.) (Zagreb, 1925).
- PERČIČ Tone, Prostožidarstvo, Zgodovina, obredi in zarote (Ljubljana, 2000).
- PERIĆ Ivo, Vladko Maček, Politički portret (Zagreb, 2003).
- PEROVŠEK Jurij, »V zaželjeni deželi«, Slovenska izkušnja s Kraljevino SHS/Jugoslavijo 1918–1941 (Ljubljana, 2009).
- PEROVŠEK Jurij, Liberalizem in vprašanje slovenstva, Nacionalna politika liberalnega tabora v letih 1918–1929 (Ljubljana, 1996).
- PETRANOVIĆ Branko in ZEČEVIĆ Momčilo, Jugoslavija 1918/1984, Zbirka dokumenta (Beograd, 1985).
- PETRANOVIĆ Branko, Revolucija i kontrarevolucija u Jugoslaviji (1941–1945) (Beograd, 1983).
- PETRINOVIĆ Ivo, Ante Trumbić, politička shvaćanja i djelovanje (Zagreb, 1986).
- PETROVIĆ Mirko, Ustavno pitanje Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca i Rimokatolička crkva, <http://www.cpi.hr/download/links/hr/6985.pdf>, pridobljeno 4. aprila 2013.
- PIRC Jožko, Aleš Ušeničnik in znamenja časov, Katoliško gibanje na Slovenskem od konca 19. do srede 20. stoletja (Ljubljana, 1986).
- PIRJEVEC Jože, »Trst je naš!«, Boj Slovencev za morje (1848–1954) (Ljubljana, 2008).
- PIRJEVEC Jože, Jugoslavija, Nastanek, razvoj ter razpad Karadjordjevićeve in Titove Jugoslavije (Koper, 1995).
- PLETERSKI Janko, Prva odločitev Slovencev za Jugoslavijo, Politika na domačih tleh med vojno 1914–1918, (Ljubljana, 1971).
- POPOVIĆ Olga, Stojan Protić i ustavno rešenje nacionalnog pitanja u Kraljevini SHS (Beograd, 1988).
- PREPELUH Albin, Kmetski pokret med Slovenci po prvi svetovni vojni (Ljubljana, 1928).
- PREPELUH Albin, Pripombe k naši prevratni dobi (Trst, 1987).
- PRUNK Janko, Slovenski narodni vzpon, Narodna politika (1768–1992) (Ljubljana, 1992).
- RADULOVIĆ Mato, Krog se je sklenil na tromeji, Likvidacija zadnjih četniških tolpa v Jugoslaviji (Ljubljana, 1967).
- RAHTEN Andrej, Jugoslovenska velika noč, Slovenski pogledi na balkanski vojni (1912–1913) in jugoslovensko vprašanje (Ljubljana, 2012).
- RAHTEN Andrej, Od habsburške monarhije do panevropske unije, Razprave, predavanja in članki 2000–2009 (Ljubljana, 2009).

- RAHTEN Andrej, *Od Svete alianse do Združenih narodov: svet in politika velesil 1815–1945* (Kranj, 2010).
- RAHTEN Andrej, *Slovenska ljudska stranka v beograjski skupščini, Jugoslovanski klub v parlamentarnem življenju Kraljevine SHS 1919–1929* (Ljubljana, 2002).
- RAHTEN Andrej, *Zaveznitva in delitve, Razvoj slovensko-hrvaških političnih odnosov v habsburški monarhiji 1848–1918* (Ljubljana, 2005).
- STANKOVIĆ Djordje, *Srbija i stvaranje Jugoslavije* (Beograd 2009).
- STEINBACHER Nina, *Liberalizem na slovenskem podeželju – politični profil Ivana Puclja, Diplomsko delo* (Maribor, 2012).
- STOJANOVIĆ Nikola, *Jugoslovanski odbor (članci i dokumenti)* (Zagreb, 1927).
- ŠEPIĆ Dragovan, *Italija, saveznici i jugoslavensko pitanje 1914–1918* (Zagreb, 1970).
- ŠIŠIĆ Ferdo, *Jadransko pitanje na konferenciji mira u Parizu, Zbirka akata i dokumenata* (Zagreb, 1920).
- TRGOVČEVIĆ Ljubinka, *Naučnici Srbije i stvaranje Jugoslavije* (Beograd, 1986).
- TUMA Henrik, *Pisma, Osebnosti in dogodki (1893–1935)* (Ljubljana, 1994).
- UDE Lojze, *Boj za severno slovensko mejo 1918–1919* (Maribor, 1977).
- UDE Lojze, *Slovenci in jugoslovanska skupnost* (Maribor, 1972).
- VODUŠEK STARIČ Jerca, *Slovenski špijoni in SOE 1938–1942* (Ljubljana, 2002).
- VOŠNJAK Bogumil, *A Dying Empire* (London, 1918).
- VOŠNJAK Bogumil, *Dnevnik iz prve svetovne vojne*, ur. Vladimir KOLOŠA (Ljubljana, 1994).
- VOŠNJAK Bogumil, *Jugoslav nationalism* (London, 1916).
- VOŠNJAK Bogumil, *Jugoslovanski odbor* (Ljubljana, 1940).
- VOŠNJAK Bogumil, *Ob stoletnici rojstva Mihe Vošnjaka, prvega slovenskega zadrugarja. 18. septembra 1837.* (Beograd, 1937).
- VOŠNJAK Bogumil, *U borbi za ujedinenu narodnu državu: utisci i opažanja iz dobe svetskog rata i stvaranje naše države* (Ljubljana, 1928).
- VOŠNJAK Bogumil, *Ustava in uprava Ilirskih dežel (1809–1813), Prispevki k nauku o recepciji javnega prava prvega francoskega cesarstva, Predgovor* (Ljubljana, 1910).
- ZAKOŠEK Ladislav, *Primerjalna analiza državnopravnih konceptov projugoslovanske slovenske emigracije med prvo svetovno vojno: magistrsko delo* (Kranj, 2013).
- ZEČEVIĆ Momčilo, *Slovenska ljudska stranka in jugoslovansko zedinjenje 1917–1921, Od majniške deklaracije do vidovdanske ustave* (Maribor, 1977).
- ŽEBOT Ciril, *Neminljiva Slovenija, Spomini in spoznanja iz razdobja sedemdesetih let od Majniške deklaracije*, (Ljubljana, 1990).
- ŽIGON Zvone, *Slovenska politična emigracija v Argentini* (Ljubljana, 2001).
- ŽIŽEK Aleksander, *CVELFAR Bojan, Znameniti Celjani* (Celje, 2004).
- ŽURAJ Marko, *Med regionalizmom in jugoslovanstvom, »Liberalizem« na Štajerskem med letoma 1918 in 1923* (Maribor, 2010).

- 100 let mesta Šoštanj 1911–2011* (Šoštanj, 2011).
- Besede kralja Aleksandra I.* (Ljubljana, 1940).
- Burni dogodki ob zajetju Lohra* (Velenje, 1980).
- Jugoslavenski odbor u Londonu u povodu 50-godišnjice osnivanja*, ur. Vaso BOGDANOV, Ferdo ČULINOVIĆ in Marko KOSTRENCIĆ (Zagreb, 1966).
- Narodni odbor za Slovenijo: namen naše narodne politike*, ur. Miloš STARE (Buenos Aires, 1980).
- Niko Županič, njegovo delo, čas in prostor: spominski zbornik ob 130. obletnici rojstva dr. Nika Županiča*, ur. Rajko MURSIČ in Mihaela HUDELJA (Ljubljana, 2009).
- Slovenska novejša zgodovina, Od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije, 1848–1992* (Ljubljana, 2005).
- Život i djelo Ante Trumbića: prilozi sa znanstvenog skupa* (Zagreb, 1991).

II. URADNI LISTI IN OBJAVE VIROV

- Stenografske beleške Narodne skupštine Kraljevine Jugoslavije* (Beograd, 1933).
- Stenografske beleške Narodne skupštine Kraljevine Jugoslavije* (Beograd, 1934).

III. ENCIKLOPEDIJE IN BIOGRAFSKI LEKSIKONI

- Slovenski biografski leksikon*. Elektronska izdaja. [<http://ezb.ijs.si/fedora/get/sbl:sbl/VIEW/>].
- Šaleški biografski leksikon*. Elektronska izdaja. [<http://www.saleskibiografskileksikon.si/>].
- Osebnosti, Veliki slovenski biografski leksikon* (Ljubljana, 2008).
- Hrvatska enciklopedija*, elektronski vir. [<http://www.enciklopedija.hr/>].
- Leksikon Cankarjeve založbe* (Ljubljana, 1973).
- Proleksis enciklopedija*. Elektronska izdaja. [<http://proleksis.lzmk.hr>].
- Enciclopedia Britannica, elektronski vir*. [www.britannica.com].
- Enciklopedija Slovenije 6 Krek/Marij* (Ljubljana, 1992).
- Enciklopedija Slovenije 15 Wi–Ž* (Ljubljana, 2001).

IV. RAZPRAVE IN ČLANKI

- ALEKSIĆ-PEJKOVIĆ Lilijana, »Francuska diplomatija i stvaranje Jugoslavije«, v: *Stvaranje jugoslovenske države 1918.*, Zbornik radova podnetih na naučnom skupu u Iloku od 16. do 19. maja 1979., ur. Ivan ČIZMIĆ (Beograd, 1983).
- APLINC Miran, »Razvoj usnjarstva v Šoštanju«, *Časopis za zgodovino in narodopisje* 79, št. 44 (2008): str. 128–142.
- BALKOVEC Bojan, »Ideje o upravni razdelitvi Kraljevine SHS«, v: *Jugoslavija v času, Devetdeset let od nastanka prve jugoslovanske države/Yugoslavia through time, Ninety*

- Years Since the Formation of the First State of Yugoslavia, ur. Bojan BALKOVEC (Ljubljana, 2009): str. 11–20.
- BEVC Vladislav, »The Corfu Diary of Dr Bogumil Vošnjak«, *The South Slav journal* 9, št. 3–4 (33–34) (1986): 25–32.
- BOBAN Branka, »Vladko Maček u emigraciji – od izlaska iz zemlje do odlaska u SAD«, v: *Radovi zavoda za hrvatsku povijest* 39, št. 1 (oktobar 2007); str. 243–258.
- BREJC Janko, »Od prevrata do ustave«, v: *Slovenci v desetletju 1918–1928*, Zbornik razprav iz kulturne, gospodarske in politične zgodovine, ur. Josip MAL (Ljubljana, 1928): str. 164–165.
- CANKAR Ivan, »Slovenci in Jugoslovani«, v: Boris ZIHERL, Ivan Cankar in naš čas (Ljubljana, 1976).
- CVIRN Janez, GAŠPARIČ Jure, »'Neizbežnost' razpada Habsburške monarhije – slovenski pogled«, v: *Studia Historica Slovenica* 5, št. 1–2–3 (2005): str. 443–456.
- ČIZMIĆ Ivan, »Suradnja Ante Trumbića s Jugoslavenskim narodnim vijećem u Washingtonu 1917. i 1918. Godine«, v: *Život i djelo Ante Trumbića: prilozi sa znanstvenog skupa* (Zagreb, 1991): str. 75–84.
- ČULINOVIĆ Ferdo, »Raspad Austro-Ugarske i postanak jugoslavenske zajedničke države«, v: *Naučni skup u povodu 50-godišnjice raspada Austro-Ugarske monarhije i stvaranja jugoslavenske države*, Zagreb, 27.–28. december 1968, ur. Vasa ČUBRILOVIĆ, Ferdo ČULINOVIĆ in Marko KOSTRENCIĆ (Zagreb, 1969).
- DIKLIĆ Marjan, »Zadar i Rapallski ugovor (Uz 90. obljetnicu)«, *Zavod za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, št. 53 (december 2011); str. 223–242.
- DJURIĆ Dajana, »Državnopravni položaj Rijeke u D'Annunzijevom vremenu 1918.–1920.«, *Pravnik* 42, št. 86 (december 2008); str. 35–50.
- FABJANČIĆ Vladislav, »Bogumil Vošnjak: U borbi za ujedinjenu narodnu državu; Utisci i opažanja iz doba svetskog rata i stvaranja naše države«, *Ljubljanski zvon* 49, št. 7 (1929); str. 441–444.
- FRIŠ Darko, »Uvod – Slovenci v ZDA«, v: FRIŠ Darko, KOLAR Bogdan, VOVKO Andrej, *Prvih sto let Kranjsko slovenske katoliške jednote, Pregled zgodovine KSKJ 1894–1994* (Ljubljana, 1996).
- GAČIĆ Aleksandra, »Pokušaj prodora Slovenske pučke stranke u Vojvodinu (1919.–1929.)«, *Pilar VI.*, št. 12 (2) (2011): 55–56.
- GANTAR–GODINA Irena, »Dr. Ivan Žmavc – prispevki k njegovemu življenjepisu«, v: *Prispevki za zgodovino delavskega gibanja XXV*, št. 1–2 (1985): str. 48.
- GAŠPARIČ Jure, »Politična poročila češkoslovaškega konzulata v Ljubljani v času od njegovega odprtja do sprejetja vidovdanske ustave«, v: *Jugoslavija v času: devetdeset let od nastanka prve jugoslovanske države = Yugoslavia through time: ninety years since the formation of the first state of Yugoslavia*, ur. Bojan BALKOVEC (Ljubljana, 2009): str. 291–298.
- GRDINA Igor, »Oblike parlamentarizma v obdobju 1918–1941, Slovenska politika in parlamentarizem v kraljevski Jugoslaviji (1918–1941), K zaželeni deželi: Tradicija

- zastopniških teles v južnoslovanskem prostoru pred letom 1918 in premisleki o ureditvi prihodnje skupne države«, v: *Analiza razvoja slovenskega parlamentarizma*, ur. Barbara VOGRINEC (Ljubljana, 2005).
- GRDINA Igor, »Slovenci in slovanski svet«, v: *Slovenski diplomati v slovanskem svetu = Slovenskie diplomaty v slavjanskem mire = Slovinští diplomaté ve slovanském světě*, ur. Ernest Petrič et al. (Mengeš – Ljubljana, 2010).
- GRDINA Igor, »Smrt Josipa Vošnjaka«, v: *Slovenska kronika XX. stoletja*, Knj. 1: 1900–1941, ur. Marjana Drnovšek in Drago Bajt (Ljubljana, 1997), str. 119–120.
- GRDINA Igor, »Življenje in podvigi Josipa Vošnjaka«, v: *Josip Vošnjak, Doktor Dragan / Josip Vošnjak. Tekma / Anton Funtek* (Ljubljana, 1996), str. 5–15.
- HARTMAN Bruno, »Josip Vošnjak – kulturni delavec in politik«, v: *Med medicino in literaturo: ob 60-letnici predmeta Zgodovina medicine na MF v Ljubljani: zbornik referatov*, ur. Zvonka ZUPANIČ-SLAVEC (Ljubljana, 1995), str. 123–127.
- JANJETOVIĆ Zoran, »Pitanje zaštite nacionalnih manjina u Kraljevini SHS na konferenciji mira u Parizu 1919–1920«, *Istorija 20. veka*, št. 33 (2000): str. 31–44.
- JANKOVIĆ Dragoslav, »Ante Trumbić na Krfskoj konferenciji«, v: *Život i djelo Ante Trumbića: prilozi sa znanstvenog skupa* (Zagreb, 1991): str. 61–66.
- JANKOVIĆ Dragoslav, »O Niškoj deklaraciji«, v: *Naučni skup u povodu 50-godišnjice raspada Austro-Ugarske monarhije i stvaranja jugoslavenske države*, Zagreb, 27.–28. december 1968, ur. Vasa ČUBRILOVIĆ, Ferdo ČULINOVIĆ in Marko KOSTRENCIĆ (Zagreb, 1969): str. 7–111.
- JENUŠ Gregor, »Slovenska pričakovanja in odzivi na odločitve velikih pet«, v: *Velikih pet in nastanek Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev / Les Cinq Grands et la création du Royaume des Serbes, Croates et Slovènes*, ur. Andrej RAHTEN in Janez ŠUMRADA (Ljubljana, 2011); str. 177–194, 417–436.
- JEZERNIK Božidar, »Antropolog, ki je ljudem meril glave«, v: *Niko Županič, njegovo delo, čas in prostor: Spominski zbornik ob 130. obletnici rojstva dr. Nika Županiča*, ur. Rajko MURŠIČ in Mihael HUDELJA (Ljubljana, 2009): str. 23–73.
- KARDUM Livia, »Diplomatska borba za Koruško na Pariškoj mirovnoj konferenciji 1919. godine«, *Politička misao: Croatian Political Science Review XXXVIII*, št. 1 (2001): str. 125–142.
- KLABJAN Uroš, »Slovenci in Londonski pakt«, v: *Velika vojna in Slovenci: 1914–1918*, ur. Peter VODOPIVEC in Katja KLEINDIENST (Ljubljana, 2005).
- KLABJAN Borut, »Oblikovanje jugoslovanskih meja. T. G. Masaryk in vprašanje jugoslovansko-italijanske meje po prvi svetovni vojni«, v: *Jugoslavija v času, devetdeset let od nastanka prve jugoslovanske države/Yugoslavia through time, Ninety Years Since the Formation of the First State of Yugoslavia*, ur. Bojan Balkovec (Ljubljana, 2009), str. 277–289.
- LOKAR Janko, »Zvonova znanstvena kritika«, *Ljubljanski zvon* 31, št. 6 (1911): str. 686–690.
- MILUTINOVIĆ Kosta, »R. W. Seton-Watson i Jugoslavenski odbor u Londonu (Odlomak iz veće razprave R. W. Seton-Watson i Južni Slaveni)«, v: *Jugoslavenski odbor u Londonu u povodu 50-godišnjice osnivanja*, ur. Vaso BOGDANOV, Ferdo ČULINOVIĆ in Marko KOSTRENCIĆ (Zagreb, 1966).

- MITROVIĆ Andrej, »Italija i stvaranje Jugoslavije 1918. Godine«, v: Naučni skup u povodu 50-godišnjice raspada Austro-Ugarske monarhije i stvaranja jugoslavenske države, Zagreb, 27.–28. december 1968, ur. Vasa ČUBRILOVIĆ, Ferdo ČULINOVIĆ in Marko KOSTREŃIĆ (Zagreb, 1969).
- NEMEC Krešimir, »Slavenstvo, novilstvo, slovenstvo (iz povijesti zagrebačke slovenistike)«, *Croatica et Slavica ladertina*, št. 6 (2011): str. 181–192.
- PACOR Mario, »Jugoslovanska revolucija«, v: Zgodovina revolucij XX. stoletja (Ljubljana, 1971).
- PAULOVÁ Milada, »Kongres potlačenih naroda Austro-Ugarske u Pragu u svibnju 1918«, v: Jugoslavenski odbor u Londonu u povodu 50-godišnjice osnivanja, ur. Vaso BOGDANOV, Ferdo ČULINOVIĆ in Marko KOSTREŃIĆ (Zagreb, 1966).
- PEROVŠEK Jurij, »Bogumil Vošnjak in ‚srbsko-hrvaško-slovenski‘ jezik«, v: Slovenska kronika XX. stoletja, 1900–1941, ur. Marjan DRNOVŠEK in Drago BAJT (Ljubljana, 1995); str. 257.
- PEROVŠEK Jurij, »Ehrlich in pariška mirovna konferenca 1919–1920«, v: Ehrlichov simpozij v Rimu, ur. Edo ŠKULJ (Celje, 2002), str. 71–72.
- PEROVŠEK Jurij, »Slovenska politika in uvedba kancelparagrafa v prvi jugoslovanski državi«, v: Jugoslavija v času, devetdeset let od nastanka prve jugoslovanske države/Yugoslavia through time, Ninety Years Since the Formation of the First State of Yugoslavia, ur. Bojan BALKOVEC (Ljubljana, 2009); str. 105–118.
- PEROVŠEK Jurij, »Sprejem vidovdanske ustave«, v: Slovenska kronika XX. stoletja, 1900–1941, ur. Marjan DRNOVŠEK in Drago BAJT (Ljubljana, 1995); str. 264.
- PEROVŠEK Jurij, »Ustanovitev Samostojne kmetijske stranke«, v: Slovenska kronika XX. stoletja, 1900–1941, ur. Marjan DRNOVŠEK in Drago BAJT (Ljubljana, 1995); str. 232–233.
- PEROVŠEK Jurij, »Volja po slovenski državnosti v letih 1918–1941«, v: Od sanj do resničnosti, Razvoj slovenske državnosti, Razstava od 24. maja do 25. junija 2001, Arhiv Republike Slovenije (Ljubljana, 2001); str. 95–119.
- PLETERSKI Janko, »Ante Trumbić in vprašanje razmejitve z Italijo v Slovenskem primorju in Istri 1904–1918«, v: Kriza socialnih idej: Britovškov zbornik = The crisis of social ideas: a festschrift for Marjan Britovšek, ur. Avgust Lešnik (Ljubljana, 1996), str. 111–118.
- RAHTEN Andrej, »‘Slovenia docet’: politične vezi med slovenskim in hrvaškim katoliškim gibanjem pred prvo svetovno vojno«, v: Mlinaričev zbornik I., ur. Darko Friš, (Maribor, 2005), str. 390–399.
- RAHTEN Andrej, »Dr. Ivan Schwegel in jadransko vprašanje na pariški mirovni konferenci«, *Acta Histriae* 18, št. 3 (2010): str. 691–712.
- RAHTEN Andrej, »Očrt slovenske diplomacije ali diplomacije Slovencev«, v: Teorija in praksa 48, št. 3 (2011), str. 646–667.
- RAHTEN Andrej, »Od aneksijske krize do Ženevskega sporazuma: slovensko-srbski odnosi 1908–1918«, v: Slovenski diplomati v slovanskem svetu = Slovenskie diplomaty v slavjanskem mire = Slovinští diplomaté ve slovanském světe, ur. Ernest Petrič et al. (Mengeš – Ljubljana, 2010), str. 74–92, 232–254, 393–411.

- RAHTEN Andrej, »Pariška mirovna konferenca in Slovenci«, v: Slovenci v očeh Imperija: priročniki britanskih diplomatov na pariški mirovni konferenci leta 1919 = The Slovenes in the eyes of the Empire: handbooks of the British diplomats attending the Paris Peace Conference 1919, ur. Ernest PETRIČ et al. (Mengeš, 2007); str. 25–42, 285–305.
- RAHTEN Andrej, »Wilsonova srečanja in razhajanja s Slovenci«, v: Velikih pet in nastanek Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev / Les Cinq Grands et la création du Royaume des Serbes, Croates et Slovènes, ur. Andrej RAHTEN in Janez ŠUMRADA (Ljubljana, 2011); str. 195–219, 437–466.
- RAHTEN Andrej, ZIDAR Andraž, »Vladimir Ciril Miselj«, v: Med domom in svetom, ur. Igor GRDINA (Ljubljana, 2011), str. 132–138.
- REPE Božo, »Zakaj so Slovenci vstopili v Jugoslavijo in zakaj so iz nje odšli?«, v: Jugoslavija v času, devetdeset let od nastanka prve jugoslovanske države/Yugoslavia through time, Ninety Years Since the Formation of the First State of Yugoslavia, ur. Bojan BALKOVEC (Ljubljana, 2009), str. 21–46.
- SALMON Patrick, »Zgodovinski odsek Ministrstva za zunanje zadeve in nastanek mirovni priročnikov«, v: Slovenci v očeh Imperija: priročniki britanskih diplomatov na pariški mirovni konferenci leta 1919 = The Slovenes in the eyes of the Empire: handbooks of the British diplomats attending the Paris Peace Conference 1919, ur. Ernest PETRIČ et al. (Mengeš, 2007).
- SRETENOVIĆ Stanislav, »Francija in ustanovitev Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev«, v: Velikih pet in nastanek Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev / Les Cinq Grands et la création du Royaume des Serbes, Croates et Slovènes, ur. Andrej RAHTEN in Janez ŠUMRADA (Ljubljana, 2011).
- SRETENOVIĆ Stanislav, »Reparacije pobedjenih, dugovi pobednika: Slučaj Francuske i Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca / Jugoslavije«, *Filozofija i društvo* 20, št. 1 (2009): str. 223–243.
- STANKOVIĆ Djordje, »Materijalna osnova jugosloveske propagande (1914–1918)«, v: Stvaranje jugosloveske države 1918. godine: Zbornik radova prikazanih na naučnom skupu od 5. do 7. decembra 1988. godine povodom obeležavanja sedemdesete godišnjice stvaranja Jugoslavije 1918–1988, ur. Vasa ČUBRILOVIĆ (Beograd, 1989).
- STEFANOVIĆ-DJAČIĆ Zorka, »O ulozi naših iseljenika u Južnoj Americi za vrijeme prvog svjetskog rata«, v: Jugoslavenski odbor u Londonu u povodu 50-godišnjice osnivanja, ur. Vaso BOGDANOV, Ferdo ČULINOVIĆ in Marko KOSTREŃIĆ (Zagreb, 1966).
- STEFANOVSKE Mirjana, »Trumbićev projekat državnopravnog provizorijuma na Krfskoj konferenciji«, v: Život i djelo Ante Trumbića: prilozi sa znanstvenog skupa (Zagreb, 1991); str. 49–59.
- STELE France, »Dr. Bogumil Vošnjak: Pobjeda Jugoslavije; Nacionalne misli i predlozi«, *Dom in svet* 43, št. 1/2 (1930): str. 51.
- SVOLJŠAK Petra, »Kupčevanje za zeleno mizo«, v: Slovenska kronika XX. stoletja, 1900–1941, ur. Marjan DRNOVŠEK in Drago BAJT (Ljubljana, 1995).
- ŠEPIĆ Dragovan, »Jugoslavenski odbor i Rimski pakt«, v: Jugoslavenski odbor u Londonu u povodu 50-godišnjice osnivanja, ur. Vaso BOGDANOV, Ferdo ČULINOVIĆ in Marko KOSTREŃIĆ (Zagreb, 1966).

- ŠEPIĆ Dragovan, »Politika rušenja Avstro-Ugarske i Južni Slaveni«, v: Naučni skup u povodu 50-godišnjice raspada Austro-Ugarske monarhije i stvaranja jugoslavenske države, Zagreb, 27.–28. december 1968, ur. Vasa ČUBRILOVIĆ, Ferdo ČULINOVIĆ in Marko KOSTRENCIĆ (Zagreb, 1969).
- ŠEPIĆ Dragovan, »Stav Jugoslavenskog odbora prema Stockholmskoj konferenciji 1917. Godine«, v: Historijski zbornik, št. 29–30 (1976–1977): str. 469–480.
- ŠLEBINGER Janko, »Veda. Dvomesecnik za znanost in kulturo«, Ljubljanski zvon 31, št. 6 (1911).
- ŠVENT Rozina, »Prizadevanja slovenskih izseljencev za novo jugoslovansko državo«, v: Jugoslavija v času, devetdeset let od nastanka prve jugoslovanske države/Yugoslavia through time, Ninety Years Since the Formation of the First State of Yugoslavia, ur. Bojan BALKOVEC (Ljubljana, 2009); str. 267–276.
- TUDJMAN Franjo, »Jugoslavenski odbor i stvaranje zajedničke države južnoslavenskih naroda«, v: Jugoslavenski odbor u Londonu u povodu 50-godišnjice osnivanja, ur. Vaso BOGDANOV, Ferdo ČULINOVIĆ in Marko KOSTRENCIĆ (Zagreb, 1966).
- VINKLER Jonathan, »Na razsvitu – Bogumila Vošnjaka zgodnja percepcija ruske družbe, politike in diplomacije = Na rassveme – Bogumila Vošnjaka ranee vosprijatne ruskogo občestva, politiki i diplomatii = Na úsvitu Bogumila Vošnjaka – raná percepcie ruské společnosti, politiky a diplomacie«, v: Slovenski diplomati v slovanskem svetu = Slovenskie diplomaty v slavjanskem mire = Slovinští diplomaté ve slovanském světě, ur. Ernest PETRIČ et al. (Mengeš – Ljubljana, 2010), str. 378–392.
- VLAJČIĆ Gordana, »Konceptija južnoslavenskog interesa u govoru Ante Trumbića na Krfskoj konferenciji 24. lipnja 1917«, v: Život i djelo Ante Trumbića: prilozi sa znanstvenog skupa (Zagreb, 1991): str. 67–73.
- VOŠNJAK Bogumil, »Knjiga o ogrskem narodnostnem vprašanju«, v: Veda V., št. 1 (1915): str. 11.
- VOŠNJAK Bogumil, »Nikola pl. Tomašić: Temelji državnog prava hrvatskog kraljestva«, Veda 1 (1911).
- VOŠNJAK Bogumil, »Sociološki pomen nemško-slovanske jezikovne meje«, Veda 1 (1911).
- VOŠNJAK Bogumil, »Študije k problemu jugoslovanske narodne misli«, Veda 3 (Gorica, 1913).
- VOŠNJAK Bogumil, »Ustavni pogledi Krfske deklaracije«, v: Zgodovinski zbornik, ur. Marijan MAROLT (Buenos Aires, 1959).
- VOŠNJAK Bogumil, »Zvonova znanstvena kritika«, Veda 1 (1911).

Slikovni viri

Številna slika	Stran	Vir
Slika 1:	23	Arhiv Republike Slovenije, AS 1039, Osebni fond Bogumila Vošnjaka, Mapa 1, Bogumilov oče Mihael Vošnjak.
Slika 2:	23	Vošnjak, Ob stoletnici Mihe Vošnjaka, prvega slovenskega zadrugarja.
Slika 3:	27	Muzej Velenje, Josip Vošnjak v taborskih časih, Slovenska Bistrica, 1868.
Slika 4:	28	Muzej Velenje.
Slika 5:	34	Muzej Velenje. Družina Vošnjak.
Slika 6:	36	Slovan, 1903.
Slika 7:	38	Aleksandra Gačić, februar 2013.
Slika 8:	42	Naslovna stran knjige Na razsvitu – ruske študije, v: Vošnjak, Bogumil, Na razsvitu – ruske študije, Založil L. Schwentner, Ljubljana, 1906.
Slika 9:	42	Naslovnica knjige Ustava in uprava Ilirskih dežel, v: Vošnjak, Bogumil, Ustava in uprava Ilirskih dežel, Izdala Matica slovenska, 1910.
Slika 10:	42	Omahen, Dušan, Mihael Vošnjak (1837–1920), Pobudnik in organizator hranilništva kot poslanec v Gradcu in na Dunaju, Ljubljana, 1978, Priloga A 1.
Slika 11:	50	http://sl.wikipedia.org/wiki/Andrej_Gabr%C5%A1%C4%8Dek , pridobljeno 13. 12. 2012, 7.12 h.
Slika 12:	55	Arhiv Republike Slovenije, AS 1039, Ljubljana, Osebni fond Bogumila Vošnjaka, Mapa 1, Bogumil Vošnjak.
Slika 13:	56	Arhiv Studia Slovenica, škatla 17, Člani Jugoslovanskega odbora v Londonu, slika iz knjige Jugoslovanski odbor (1915–1128).
Slika 14:	64	Dobrovoljci kladivarji Jugoslavije 1912–1918, Ljubljana, 1936
Slika 15:	64	Arhiv Republike Slovenije, AS 1039, Ljubljana, Osebni fond Bogumila Vošnjaka, Mapa 11, Dr. Niko Zupanič.
Sliki 16:	69	http://url.sio.si/wbZ (10. 5. 2017).
Slika 17:	71	Arhiv Studia Slovenica, škatla 17, slika iz knjige Jugoslovanski odbor (1915–1918).
Slika 18:	80	Krizman, Bogdan, Hrvatska u prvom svjetskom ratu – hrvatsko-srpski politički odnosi, Globus, Zagreb, 1989, str. 48.
Slika 19:	80	Krizman, Bogdan, Hrvatska u prvom svjetskom ratu – hrvatsko-srpski politički odnosi, Globus, Zagreb, 1989, str. 48.

Slika 20:	80	Arhiv Republike Slovenije, AS 1039, Ljubljana, Osebni fond Bogumila Vošnjaka, Mapa 11, dr. Gustav Gregorin.
Slika 21:	90	Arhiv Republike Slovenije, AS 1039, Ljubljana, Osebni fond Bogumila Vošnjaka, Mapa 17.
Slika 22:	98	Arhiv Studia Slovenica, škatla 17, Dr. Bogumil Vošnjak med slovenskimi in hrvaškimi prostovoljci leta 1916 v Winchesterju, Anglija, slika iz knjige Jugoslovanski odbor (1915–1918).
Slika 23:	102	Arhiv Republike Slovenije, AS-1039, fasc. 13, Priporočilo srbskega poslaništva v Parizu za potovanje Vošnjaka v Petrograd 1916.
Sliki 24, 25:	118	Muzej Srbi na Krfu 1916–1918.
Slika 26:	120	Arhiv Studia Slovenica, škatla 17, slika iz knjige Jugoslovanski odbor (1915–1918).
Slika 27:	122	Muzej Srbi na Krfu 1916–1918.
Slika 28:	124	Arhiv Studia Slovenica, škatla 17, slika iz knjige Jugoslovanski odbor (1915–1918).
Slika 29:	128	Arhiv Studia Slovenica, škatla 17, slika iz knjige Jugoslovanski odbor (1915–1918).
Slika 30:	130	Arhiv Studia Slovenica, škatla 17, slika iz knjige Jugoslovanski odbor (1915–1918).
Slika 31:	132	Aleksandra Gačić, julij 2012.
Sliki 32, 33:	132	Aleksandra Gačić, julij 2012.
Slika 34:	140	Muzej Srbi na Krfu 1916–1918.
Slika 35:	154	URN:NBN:SI:IMG-RCT0DTC8 iz http://www.dlib.si (24. oktobra 2012, 18.52 h).
Slika 36:	156	https://archive.org/details/bulwarkagainstge01vosn (9. 4. 2013).
Slika 37:	156	http://eap.bl.uk/database/large_image.a4d?digrec=5922941;catid=325882;r=6334 (19. 5. 2017).
Slika 38:	156	https://archive.org/details/bulwarkagainstge02vosn , pridobljeno 9. aprila 2013.
Slika 39:	158	Arhiv Republike Slovenije, AS-1039, fasc. 13.
Slika 40:	174	URN:NBN:SI:IMG-ETY000XN iz http://www.dlib.si
Slika 41:	180	Arhiv Studia Slovenica, škatla 3.
Slika 42:	186	Arhiv Studia Slovenica, škatla 4.
Slika 43:	198	http://url.sio.si/wwt (19. 5. 2017).
Slika 44:	198	Arhiv Studia Slovenica, škatla 15, Vošnjakov polbrat Franjo Mayer, šoštanjski župan, Matica rada, št. 2, 1940.
Slika 45:	215	http://url.sio.si/ww9 (19. 5. 2017)

Slika 46:	216	http://url.sio.si/ww6 (19. 5. 2017)
Sliki 47, 48:	218	Arhiv Studia Slovenica, škatla 4.
Slika 49:	222	http://url.sio.si/wwF (10. 5. 2017)
Slika 50:	225	http://url.sio.si/wcW (10. 5. 2017)
Slika 51:	228	Arhiv Republike Slovenije, AS-1039, fasc. 9
Slika 52:	230	Arhiv Studia Slovenica, škatla 1.
Sliki 53, 54:	242	Arhiv Republike Slovenije, AS-1039, fasc. 17
Sliki 55, 56:	245	Arhiv Republike Slovenije, AS-1039, fasc. 17
Sliki 57, 58:	246	Arhiv Republike Slovenije, AS-1039, fasc. 17.
Slika 59:	254	Arhiv Republike Slovenije, AS 1039, Ljubljana, Osebni fond Bogumila Vošnjaka, Mapa 23.
Sliki 60, 61:	256	Arhiv Republike Slovenije, AS 1039, Ljubljana, Osebni fond Bogumila Vošnjaka, Mapa 23.
Slika 62:	258	Arhiv Republike Slovenije, AS-1039, fasc. 20.
Slika 63:	262	Arhiv Studia Slovenica, škatla 1.
Slika 64:	292	Arhiv Republike Slovenije, AS 1039, Ljubljana, Osebni fond Bogumila Vošnjaka, Mapa 24 .
Slika 65:	292	Arhiv Republike Slovenije, AS 1039, Ljubljana, Osebni fond Bogumila Vošnjaka, Mapa 25.
Slika 66:	296	Arhiv Studia Slovenica, škatla 1.
Slika 67:	302	Arhiv Studia Slovenica, škatla 4.
Slika 68:	304	Arhiv Studia Slovenica, škatla 1.
Slika 69:	314	Arhiv Studia Slovenica, škatla 5.
Slika 70:	320	Arhiv Studia Slovenica, škatla 4.
Slika 71:	332	http://url.sio.si/wyf (18. 5. 2017).
Slika 72:	332	Osebni arhiv dr. Vlada Bevca.
Slika 73:	350	Osebni arhiv dr. Vlada Bevca.
Slika 74:	352	Arhiv Studia Slovenica, škatla 6
Slika 75:	355	Osebni arhiv dr. Vlada Bevca.
Slika 76:	357	Arhiv Studia Slovenica, škatla 19
Slika 77:	359	Arhiv Studia Slovenica, škatla 4
Slika 78:	372	Arhiv Studia Slovenica, škatla 4

*Imensko kazalo***A**

Acin, Danica 342
 Aćimović, Milan 306
 Adamič, France 19, 20
 Adamič, Louis 321
 Agapov, Maksim Vladimirovič 291, 294
 Agatonović, Radoslav 193
 Ahčin, Ivan 35
 Aleksić, Nikola 294
 Allen 325, 370
 Ames, John 324
 Amon, Smilja 390
 Andrassy, Gyula 29
 Angjelinović, Danko 223
 Antosiewicz, Edvard 331
 Aplinc, Miran 15, 16, 17, 35
 Arandželović, Dragoljub 294
 Aranicki, Fedor 294
 Arko, Vladimir 291, 294
 Arnež, Janez 358, 359
 Arzenšek, Anton 303
 Aster, Jaroslav 229
 Asturias, Sofokles 342
 Aškerc, Anton 35
 Atanacković, Milena 253
 Auer, Ljudevit 294
 Avramović, Mihajlo 206, 207

B

Baburica, Paško 74, 82, 104
 Bajić, Laza 294
 Bajić, Stojan 294, 331
 Bajkić, Velimir 24
 Bajlec, Franc 316
 Bakotić, Lujo 245
 Bakunin, Mihail 98
 Balfour, Arthur 141, 185
 Balkovec, Bojan 101, 202
 Balugdžić, Živojin 124
 Banjanin, Jovan 80, 109, 119, 179, 193
 Banjavčić, Ivan 35
 Barac, Fran 75, 179
 Baraga, Irenej Friderik 155
 Baranac, Slobodan 294
 Barić, Stjepan 208, 214

Barišić, Stojan 294
 Barnes, Maynard 342
 Bartulović, Niko 251
 Basaj, Joža 349
 Baton, Stjepan 251
 Baučić, Fran 294
 Baudelaire, Charles 40
 Bauer, Marko 253
 Baxa, Karel 229
 Belić, Stane 108
 Belusovič, Igor 342
 Benckendorff, Aleksander Konstantinovič 63
 Beneš, Edvard 101, 102, 160, 221, 224, 225, 228, 229, 234, 272, 273, 301
 Beneš, Otokar 220
 Berin, Djordje 207
 Berković, Nikola 253
 Bešlić, Nikola 289
 Bevc, Ladislav 234, 313, 320, 322, 331, 332, 342, 345, 347, 348, 349, 350, 354, 355, 363, 364, 366, 367, 368, 369, 375, 376, 380
 Bevc, Vlado (Vladislav) 126, 133, 135
 Bevk, France 311
 Bezenšek, Anton 53
 Biankini, Ante 75, 78, 104, 156, 223
 Birsa, Josip 99, 100
 Bjelajac, Stanko 343
 Bleiweis, Janez 26, 28, 29
 Bliss, Howard 178
 Block, Karl Morgan 330
 Bodi, Aleksandar 245
 Bogdanovičeva, Milica 253
 Bokšan, Slavko 294
 Bolhar, Alojzij 307
 Bonetić, Albin 179
 Bordonaro, Antonio Chiamonte 221
 Boršnik, Marja 38, 40, 387
 Borštnik, Vladimir 331
 Bošković, Mate 84, 103, 186
 Bošković, Savo 253
 Both, Pieter Willem 338
 Brabec, Jaroslav 230
 Bradanović, Roko 223
 Brandeis, Louis Dembitz 148
 Bratina, Fran 294

Brejc, Janko 183, 184, 194, 196
 Brenk, Lan 19
 Brezigar, Milko 49, 53, 54, 83, 97, 99, 173, 312, 314, 317
 Briand 84
 Brilej - Bolko, Jože 402
 Brown, M. C. 353
 Brown-Scott, James 166
 Brozič 152
 Bryce, Lord James 109, 110
 Bučar, Vekoslav 312
 Burger, Vaclav 221
 Burić, Miloš 251
 Burkeu 325

C

Calvert, George 135, 139
 Cambon, Jules 264
 Cambon, Paul 63
 Cankar, Ivan 383, 385, 386, 387, 389
 Cankar, Izidor 217, 323
 Carrigher 313
 Caudel, Maurice 35
 Celestin, Fran 46
 Celler, Emanuel 360, 361, 362
 Cemerikić, Milan 253
 Chamberlain, Miss 115
 Chamberlain, Neville 115
 Charlotte - sestra Katice BV 357
 Churchill, Winston Leonard Spencer 300
 Cincar-Marković, Aleksandar 169, 302
 Clémenceau, Georges 102, 178, 184
 Colner, Stjepan 294
 Conget 221
 Copeland, Fanny Susan 110
 Costa, Etbil Henrik 27
 Crowe, Eyre 179
 Cugmus, Josip 270
 Curty, Lionel 87
 Cuvaj, Adolf 253
 Cuvaj, Slavko 250
 Cvelfar, Bojan 23
 Cvetković, Dragiša 300, 356
 Cvijić, Jovan 179, 193
 Cvirn, Janez 52, 151
 Cvjetiša, Frano 95
 Czarnecki 325

Č

Čatek, Ivan 304
 Čepoć, Drago 307
 Čepoć, Marjeta 307
 Černelč, Oskar 306
 Černe, rev. 372
 Černy, Jan 229
 Čevlina, Ivan 259
 Čingrija, Melko 179
 Čingrija, Pero 282, 283
 Čizmić, Ivan 146
 Čok, Ivan Marija 57, 58, 69, 173, 188, 200, 236, 251, 323, 324
 Čubrilović, Vasa 64, 178
 Čuček, Ernest 277, 278
 Čulić, Rinaldo 236, 248
 Čulinović, Ferdo 64, 127, 135, 136, 139, 146, 178, 194, 201

Ć

Ćuković, Milan 267
 Ćurčin, Milan 103

D

Davidović, Ljuba 117, 133, 182
 Day, Clive 181
 Dean, Edgar P. 332, 333
 Debevc, Jaka 337
 de Bunsen, Maurice 87
 De Felcourt 241
 de Gaulle, Charles 304
 de Guilli, Ivo 74, 75, 77, 78, 95, 109, 179
 Dekleva, Robert 109
 de Lanux, Aubert 188
 de Lanux, Pierre 179
 Delcassé, Théophil 72, 73
 de Martonne, Emmanuel 179
 Demetrović, Juraj 201, 250, 251
 Dermota, Anton 37, 52
 Dernovšek, Bogdan 349
 Destovnik Kajuh, Karl 303
 Detiček, Makso 189
 Deutschmann (Dečman), Franc in Terezija 33
 Didek, Miro 336
 Diklić, Marjan 187
 Dimitrije, metropolit 133
 Dimitrijević - Apis, Dragutin 127
 Dimitrov, Georgij 338, 339
 Djermanović, Gojko 291, 294
 Djilas, Milovan 378

Djokić, Dejan 168, 169, 173, 179
 Djordjević, Vojislav 253
 Djorić, Svetislav 221
 Djuić, Momčilo R. 309
 Djunio, Rudolf 193
 Djurdjević, Čedomir 294
 Djurdjević, Teodor 294
 Djurdjević, Vid 253
 Djuričić, Borivoje 291
 Djuričić, Marko 117
 Djurić, Dajana 184
 Djurić, Djurica 250
 Djurić, Miloš 253
 Dmovski, Roman 73
 Dobnik, Štefan 200
 Dolenc, Ervin 209
 Dolinar, France 358
 Domanjko, Josip 307
 Donskov, Aleksandar 294
 Draganović, Krunoslav 365
 Dragović, Miloš P. 263
 Drašković 126
 Drašković, C. M. 373, 395
 Drašković, Milorad 117, 193, 200
 Drayton, Astor 176, 177
 Drnovšek, Bogdan 331, 348, 349, 350, 376
 Drnovšek, Marjan 217, 319
 Drogenik, Josip 196, 200, 201, 206, 212, 215
 Duka, Josip 364
 Dulles, John Foster 346, 363
 Dunjić, Radoslav 280
 Dunlop, Tomaž 282
 Duras, Viktor Hugo 226
 Dvorniković, Vladimir 291, 294

E

Eastland, James Oliver 363
 Eckhardt, Tibor 326, 327
 Ehrlich, Lambert 173, 175, 178, 179, 184, 185, 188
 Eisenhower, Dwight D. 345
 Engelsfeld, Neda 176
 Erjavec, Fran 46, 196, 201, 358, 388
 Essad paša 123
 Evans, Arthur 75, 86, 87

F

Fabjančič, Vladislav 54, 85, 275, 276
 Fajdiga, Vilko 35
 Falnoga, Alojz 307

Fatka, Maxmilián 221
 Feighan, Michael Aloysius 361, 363
 Feigl, Damir 53
 Feilchenfeld, Walter 341
 Ferjančič, Kornelij 307
 Filipančič, Ljudevit 248
 Fink, Hermina 307
 Fink, Konrad 307
 Fonsijer, Rosija 294
 Forenbaher, Aurel 295
 Fotić, Konstantin 169, 327, 333, 368, 375
 Franc Jožef I., cesar 18
 Frangeš 268
 Franko 54
 Frazier, Arthur Hugh 179
 Friš, Darko 319, 320
 Furlan, Boris 58, 323

G

Gabrovšek, Franc 323
 Gabršček, Andrej 39, 45, 49, 50, 53, 54, 285, 286
 Gabršček, Fran 54
 Gabršček, France 53
 Gačić, Aleksandra 212
 Gačić, Ljubomir 295
 Gandhi, Mahatma 352
 Gantar–Godina, Irena 291
 Gaspari, Maksim 256
 Gašparič, Jure 151
 Gašperčič, Ante 113
 Gavrilović, 346
 Gavrilović, Bogdan 250
 Gavrilović, Milan 103, 347, 396
 Gavrilović, Panta 123
 Gazari, Julije 77, 78, 155, 193
 George, Lloyd 87, 185, 187
 Georgijević, Mihael 303
 Georgijević, Nada 191, 192, 219, 282, 302, 303, 311, 313, 326, 339, 343, 358
 Georgijević, Nikola 303
 Georgijev, Kimon 304
 Germadnik, Janko 20
 Gerson (Niko Županič) 80
 Gerstenmayer, Walter > glej Bajić, Stojan 331
 Giunio, Rudolf 164
 Gjurdjević, 97
 Glant, Tibor 112
 Glavač, France 358
 Glazer, Janko 289, 307

Gligorijević, Branislav 193
 Glišić, Djordje S. 312
 Glušič, Andrej 361, 362, 369
 Glušič, Vinko 286
 Gmajner, Ivan 113, 114, 193
 Gödel-Lannoy, Hermann 21
 Golia, Pavel 104
 Gorazd, Vlado 331
 Goričar, Jože 240, 371
 Goričar, Maks 15, 257, 288
 Gorišek, Mirko 295, 306
 Goropevšek, Branko 20
 Gorup, Jože 307
 Gossenreiter, Alojzij 304
 Gradnik, Alojz 24, 45, 46, 47, 53, 54, 185, 251, 284, 285
 Gradnik, Ivan 40
 Gradnik, Rajko 54, 55
 Grafenauer, Ivan 46
 Granda, Stane 73
 Grdina 201, 215, 221, 337
 Grdina, Anton 321, 326
 Grdina, Igor 26, 28, 29, 31, 40, 52, 60, 73, 82, 93, 126, 136, 196, 199, 201
 Grdina, Joseph 321
 Grdjić, Vasilije 253
 Green, Theodor 363
 Gregorc, Pankracij 31
 Gregorič, Jože 358
 Gregorić, Cvetko 253
 Gregorin, Frank 310, 335
 Gregorin, Gustav 65, 69, 72, 73, 75, 77, 80, 83, 87, 95, 104, 117, 155, 164, 179, 188, 261, 268
 Grew 334
 Grey, Edward 63, 73
 Grol, Milan 193
 Gršković, Niko 75, 78, 82, 145, 156
 Grubić, Dušan 251
 Grubić, Lazar 251
 Gruden, Igo 226
 Gustinčič, Dragotin 83, 95, 99, 100

H

Habsburžani 104
 Hacin, Ivan 251
 Hacin, Janko 173, 250
 Hajlec, Franc 349
 Hajn, Antonin 230
 Hameršak, Filip 74

Harding, Charles 177, 184
 Hartman, Bruno 30
 Hartwig 98
 Heingelsmann 240
 Herak 301
 Heric, Albert 331
 Herič, Franc 188, 189, 194
 Herman, Mihael 27
 Hinković, Hinko 75, 78, 79, 104, 127, 135, 152, 154
 Hitchcock, Frank Harris 148
 Hitler, Adolf 265, 300
 Hnídek, František 230
 Hodjera, Svetislav 263
 Hodža, Milan 228, 272
 Hohenlohe-Schillingsfürst, Kondrad 57
 Hohnjec, Josip 214
 Holeček, Pavel 307
 Holmes, Stetson 342
 Horáček, Cyril 230
 Horthy, Miklós 327
 Horvat, Angela 307
 Horvat, Božidar 307
 Hower-Smith 222
 Hrašovec, Jure 299
 Hrašovec, Juro 199
 Hribar, Alfons 291, 294
 Hribar, Ivan 13, 28, 45, 52, 189, 217, 219, 220, 221, 222, 234, 272, 273, 287
 Hrušovský, Igor 230
 Hudales, Jože 18
 Hudelja, Mihaela 66
 Hudovernik, Frank 371
 Humphrey, Hubert H. 347, 363, 370, 375, 381
 Husak, Otokar 221
 Hvalič 96

I

Ikonić, Dragomir 193
 Ilešič, Fran 46, 49, 209
 Iličenko, Aleksandar 295
 Ilić, Petar 295
 Imperiali, Guglielmo 63
 Ipavec, Andrej 45
 Ipavec, Benjamin 25
 Ipavec, Gustav 25
 Ivanič, Sreten 291
 Ivanič, Stevan 295
 Izvoljski, Aleksander Petrovič 73

J

Jager, Francis 321
 Jager, Ignac 147, 158
 Jambrišček 303
 Jambrišček, Milivoje 74, 76, 164
 Jambrišek, 193
 Janjetović, Zoran 187
 Jan, Jurij 306
 Janković, Dragoslav 66, 85, 106, 117, 118, 120, 127, 128, 129, 137
 Janković, Dušan 295
 Janković, Vladimir Velmar 253
 Janšovec, Erlinda 307
 Jaušovec, Franc 307
 Jedlowski, Josip 73, 74, 79
 Jefferson, Thomas 322
 Jeglič, Anton Bonaventura 153, 182, 183
 Jelačin, Ivan 250
 Jelenc 316, 318, 348, 349, 377
 Jelenc, Celestin 312, 349
 Jelić, Sabo 291, 292
 Jelinek, Georg 35
 Jelinić 123
 Jenuš, Gregor 170, 173
 Jeraj, Peter 113, 114
 Jeri, Janko 23
 Jerman, Ivan 173
 Jevnikar, Lučka 32, 40, 386
 Jevremović, Aleksandar 295, 348
 Jevtić, Bogoljub 247, 270, 301, 303
 Jevtić, Pavle 253
 Jezernik, Božidar 66
 Johnson, Douglasom W. 179, 184
 Jonić, Velibor 251, 253
 Jovanović 206
 Jovanović, Aleksandar 251
 Jovanović, Jovan 73, 94, 103, 122
 Jovanović, Kosta 193
 Jovanović, Milutin 120
 Jovanović, Petar M. 169
 Jovanović, Slobodan 202, 316, 317
 Jovanović, Vasilije I. 253
 Jovičić 302
 Jurčec, Ruda 35
 Jurčić, Josip 28
 Jurišić, Momčilo 245
 Jušić, Pavao 295
 Juvančić, Miroslav 174

K

Kadlec, Karel 53, 189
 Kaiser, Štefan 286, 287
 Kalina, Antonin 223, 224, 229
 Kamerer, Franc 33
 Karadjordjević, Aleksander 22, 65, 82, 96, 120, 121, 123, 125, 133, 146, 160, 190, 200, 217, 229, 231, 233, 264, 266, 290
 Karadjordjević, dinastija 94
 Karadjordjević, Djordje 304
 Karadjordjević, Pavle 290, 292, 293, 296, 299, 300, 302
 Karadjordjević, Peter I. 204, 217, 218, 310
 Karadjordjević, Peter II. 163, 164, 328, 351
 Kardum, Livia 184, 185
 Karel I., cesar 102, 104, 273
 Karlović, Pavle 169
 Kasesnik, Agata Jožefa 16
 Kasidolac, Dragomir 169
 Kecmanović, Ilija 295
 Keller, Alton H. 337
 Kelsen, Hans 330
 Kemura, Ahmed 295
 Kennedy, John F. 375
 Kerner, Robert Joseph 179, 329, 332
 Kerr, Philip 185, 187
 Kersnik, Janko 250
 Kerson 177
 Kidrič, France 208, 209, 391
 Kirac, Luka 181
 Kirbiš, Ivan 308
 Kisovec, Adrijan 377
 Kisovec, Vekoslav 173, 247
 Klabjan, Borut 101, 218, 221, 223, 224, 231, 232, 234
 Klemenčič, Matjaž 321, 327
 Kljaković, Jozo 370
 Klofáč, Václav Jaroslav 223
 Klujjić, Stevan 225
 Knaflić, Vladimir 48, 53, 54, 387
 Kobal, Nada 321, 323, 325, 333, 367
 Kocbek, Edvard 319
 Kojić, Dragutin 169
 Kokolj, Urša 307
 Kolar, Bogdan 320
 Kološa, Vladimir 11, 35, 401
 Kolterer, Franc 331, 349
 Komnenović, Olga 89
 Kopač, Josip 44
 Koprivnik, Vojko 291

Korošec, Anton 57, 131, 160, 182, 183, 194, 211, 240, 256, 269, 391, 398
 Kosmač, Ciril 323
 Kostić, 267
 Kostić - Kepa, Stevan S. 346
 Kostrenčić, Marko 64, 173, 178
 Kostrenčić, Nikola 250
 Koštial, Ivan 49
 Košutnik, Fedor 307
 Kovačić, Franc 173
 Kožul, Marko 267, 281, 291
 Krajač, Vuk 294
 Krajanović, Jovanj 156
 Kralj, Dimitrij 376, 377
 Kramar, Milko 173
 Kramer, Albert 48, 49, 54, 57, 74, 217, 234, 246, 247, 268, 287, 288, 315, 331, 373, 387
 Kranjc, Marko 349
 Kranjec, Silvo 127, 128
 Krejči, Anton 253, 267, 307
 Krek, Miha 328, 330, 332, 333, 336, 337, 338, 339, 340, 342, 346, 347, 348, 349, 351, 356, 358, 359, 360, 366, 367, 368, 369, 370, 380
 Krekić, Bogdan 253
 Krek, Janez Evangelist 388
 Krek, Miha 311, 312, 313, 315, 316, 317, 318, 323, 324, 326
 Krellius, Maks Mihael 25
 Kremžar, Franc 354
 Kristan, Etbin 112, 153
 Kriznič, Alojz 233
 Krmpotić, Josif 181
 Krouský, Otakar 230
 Krstelj, Ivan 223
 Krstić, Milica 253
 Krulej, Ernest 64, 65, 113
 Kuhar, Alojzij 35, 111, 323
 Kujundžić, A. V. 267
 Kukovec, Vekoslav 52, 250
 Kulmer, Miroslav 250
 Kumanudi, Kosta 193, 241, 251, 346
 Kunjašić, Joakim 179
 Kunstelj, France 366, 369, 370

L

Labbé, Paul 111
 Laginja, Matko 70, 211
 Lah, Andrijan 39, 276
 Lajnsič, Srečko 287

Lane, Arthur Bliss 342
 Lansing, Robert 148, 156, 178
 Lapajne, Ivan 19
 Lausche, Frank 328, 329, 337, 342, 361, 363, 367, 370, 375, 376, 377
 Lazarević, Dimitrije 309
 Lazić, Ben 250
 Lazić, Vojislav 206
 Leben, Stanko 35
 Leeper, A. W. A. 179, 184
 Legat, Franjo 295
 Leigh 342
 Lenac, Rikard 179
 Lenarčić, Milan 331
 Lermontova, Mihail Jurjevič 40
 Leroy-Beaulieu, Anatole 35
 Lešnik, Jože 307
 Lešnik, Terezija 307
 Letica, Dušan 300, 302
 Lettrich, Joseph 338, 342
 Leygues, Georges 72
 Lincoln, Murray 337
 Lipold, Franjo 307
 Lipovec, Vinko 337
 Lipušček, Uroš 29, 54, 64, 88, 91, 108, 110, 146, 149, 156, 169, 180
 Logar, Franjo 307
 Lokar, Janko 42, 43, 44
 Lončar, Dragotin 49, 52, 53, 73, 388
 Lončarević, Dušan 295
 Lorković, Ivan 70, 193
 Louis-Jaray, Gabriel 166
 Lovše, glej Lausche Frank 360
 Lozanić 59
 Ložar, Rajko 358
 Lukež, Robert 360, 361, 362, 363
 Lukinić, Edo 201, 223
 Lušina, Ivan 113
 Lutman, Marija 307

M

Macdonald, William 147
 Machar, Josef Svatopluk 222
 Mac Mahon 337
 MacMillan, Margaret 173
 Maček, Vladko 248, 261, 267, 300, 302, 312, 322, 323, 325, 327, 333, 334, 336, 338, 339, 340, 343, 345, 346, 356, 363, 374, 375, 377, 380
 Madden, Ray John 338

- Majar, Matija 26
 Majcen, Gabrijel 174, 212
 Majer, Srečko 287
 Maksimović, Božidar 347
 Malasek, Fran 219
 Mališ, Branimir 295
 Mal, Josip 183
 Mandić, Ante 73, 74, 75, 76, 109, 164, 303
 Mandić, Josip 66, 74
 Mandić, Matko 69
 Marinček, Franc 307
 Marinković, Vojislav 98, 117, 126, 133, 251
 Marinović, Milan 291, 295
 Marionović, Milan 292
 Marjanović, Milan 68, 74, 75, 79, 104, 292, 294, 371
 Marković, Božidar 193
 Marković, Božo 95, 115, 158
 Marković, Jovan T. 169
 Marković, Lazar 96, 99, 202
 Marković, Milenko 253
 Marković, Svetozar 98
 Marković, Vlada 250
 Marković, Žilka 253
 Markovina 295
 Marodić, Svetislav 253
 Marolt, Marijan 358
 Martinac, Vladislav 245, 246, 247
 Martinković, Zvonimir 295
 Martonne, Emmanuel de 188
 Marušič, Ben 250
 Marušič, Branko 28, 59, 165
 Marušič, Drago 53, 92, 93, 95, 107, 173, 251, 272, 371
 Masaryk, Tomáš Garrigue 61, 73, 84, 101, 102, 153, 223, 224, 227, 232, 344, 373
 Matica, Pavle 261, 262, 263, 267
 Matić, Milan 301
 Matoš, Antun Gustav 53
 Mayer, Anče 33
 Mayer, Jakob 33
 Mayer, Dušan 33, 282, 283
 Mayer, Fran 33, 61, 147, 198, 219, 255, 256, 257, 272, 279, 281, 282, 283, 297
 Mayer, Marija (Majka) 33, 257
 Mayer, Nejka 257
 McDowell 324, 325
 McGee, Gale W. 371
 Medvešek, Peter 54
 Menhart, Jože 269, 270
 Mermolja, Ivan 196, 200, 201, 206, 212
 Meštrović, Ivan 68, 75, 79, 89, 104, 121, 125, 193, 318, 335
 Metikoš, Milan 267
 Micić, Petar 295
 Micić, Zagorka 295
 Mičić, Miće 74, 75, 79, 82, 109, 110
 Mihailović, Draža 12, 14, 305, 306, 309, 310, 318, 332, 343, 346, 357, 359, 360, 395, 398
 Mihajlović, Ljuba 142, 155
 Mihajlović, Ljubomir 68, 85
 Mihajlović, Stanoje 230, 231
 Mihalič, Boris 331
 Mikołajczyk, Stanisław 333, 339, 342
 Mikuž, Metod 167, 168, 300
 Mikyška, Adolf 230
 Miles, Sherman 179
 Miletić, Vjekoslav 267
 Miličević, Dragan 253
 Milič, Ivo 179
 Miljukov, Pavel Nikolajevič 39, 107, 108
 Miller, admiral 342
 Miloradović 206
 Miodragović, Milan 295
 Mirković, Bora 327
 Miselj, Vladimir Ciril 93, 95
 Mišković, Milan 295
 Mitrinović, Čedomir 251, 295
 Mitrović, Andrej 169, 170, 173, 175, 176, 178
 Mitrović, Lujo 74
 Mladinić, Norka Machiedo 104
 Mlakar, Lavoslav 307
 Mlinar, Ivan 307
 Modraček, František 230
 Modrijan, Danilo 307
 Mohorič, Ivan 22, 253, 267
 Moljević, Stevan 309
 Moravec, Dušan 31
 Morgan, Phillip W. 360
 Mor, Lujo 74
 Mravlje, Milan 255, 270
 Mrmolja 254
 Muhić, Gabrijela 307
 Murko, Matija 35, 49, 101
 Muršič, Rajko 66
 Musi, Peter 17

N

- Najman, Josef Václav 230
 Napoleon III. 98

- Napotnik, Ivan 287
 Nedić, Milan 303
 Nemeč, Krešimir 46
 Nenezić, Zoran 107
 Nenni, Pietro 321
 Nešić, Ljubov 231
 Nešić, Ljubomir 120, 169
 Nešić, Milan 292, 294, 295
 Nešić, Živorad 250
 Nevestić, Ivan 251
 Nicolson, Harold 179
 Ninčić, Momčilo 117, 229
 Nosek, František 230
 Novačan, Anton 199, 201, 231, 314, 315, 317, 323
 Novak, Janže 255
 Novaković, Mile 248
 Novaković, Stojan 240
- O**
- Obradović, Sava 253
 Obrenović, Milan II. 84
 Obrenović, Miloš 310
 O'Connor, Roderic 375
 O'Connor, Thomas Power 110, 166
 Odegard, Peter H. 330
 Ogris, Albin 49, 71, 73, 75, 82, 86, 108, 147, 148, 149, 150, 152, 153, 166, 387
 Ogrizek, Anton 214
 Omahen, Dušan 19, 22, 23, 25, 35, 36, 38, 51, 54, 58, 61, 62, 113, 166, 275, 387, 389, 392
 Omahen, Gustav 331
 Orožen, Janko 19, 34, 331
 Ostojić 267
 Osuský, Štefan 243
- P**
- Pacor, Mario 306
 Paderewski, Ignacy Jan 73
 Page, Walter Hines 143
 Pahernik, Franc 200
 Pahernik, Franjo 348
 Panić, Ika K. 295
 Pantić, Dušan 288
 Parmačević, Stjepan 251
 Pašić, Djurdjina 89
 Pašić, Nikola 54, 64, 77, 79, 81, 82, 85, 90, 91, 92, 96, 97, 98, 117, 118, 119, 125, 127, 131, 133, 137, 138, 141, 142, 154, 155, 160, 164, 168, 169, 173, 174, 179, 182, 186, 188, 190, 194, 200, 203, 206, 213, 220, 221, 226, 285, 377, 391, 396, 400
 Pašić, Radomir N. 169
 Paulová, Milada 61, 83, 102, 118
 Pavelić, Ante 321, 335
 Pavlaković 288
 Pavlič, Peter 213, 214
 Pavlović, Stevan 169
 Pazdera, Fany 174
 Peck, Miss 116
 Pečjak, Ivan 174
 Peču, Lazar 263
 Pečanac, Kosta Milovanović 304
 Peek, Miss 147
 Penko, Anton 307
 Perčić, Tone 107
 Perić, Ivo 325
 Perić, Ninko 169
 Pernar, Ivan 325, 348
 Perović, Ivo 250
 Perovšek, Jurij 179, 194, 196, 205, 206, 208, 215, 383
 Pertot, Peter 307
 Pesarović, Vojislav 253
 Pestevšek, Rihard 307
 Pestotnik, Pavel 316
 Pešelj, Branko 333, 340
 Petković, Sima 334
 Petovar, Lovro 267
 Petranović, Branko 67, 72, 81, 175, 194, 306
 Petrich, Pavel 219
 Petrinović, Ivo 68, 72
 Petrović 99
 Petrović, Mirko 201, 208
 Petrović, Veljko 76, 179, 193
 Peunik, Erna 284
 Pichon 102
 Pirc, Gustav 196
 Pirc, Jožko 390
 Pirc, Louis J. 156, 372
 Pirjevec, Jože 73, 87, 169, 178
 Pirkmajer, Otmar 367
 Pišler, Josip 151, 152
 Pitamic, Leonid 54, 99, 173, 178, 179
 Pivec, Melita 35
 Pivko, Ljudevit 272
 Plečnik, Jože 220
 Pleterski, Janko 58, 274, 392
 Pleteršnik, Maks 53

- Ploj, Miroslav 287
 Pobedonoscev, Konstantin Petrovič 39
 Podbrežnik, Fran 291, 295
 Podgornik, Karel 54
 Pogačnik 280
 Pogačnik, Edvard 331
 Pogačnik, Viktor 279
 Pogorelc, Miroslav 292, 294
 Poincaré, Raymond 167
 Polić, Ladislav 202
 Politis, Athanas G. 338
 Popa 342
 Popelka, Adolf 221
 Popeski 242
 Popovič, Dušan 295
 Popović 119
 Popović, Olga 202
 Popović, Pavle 156, 165
 Popović, Relja 295
 Popović, Stevan 253
 Popović, Vasilije 253
 Potočnjak, Franko 67, 75, 79, 81, 135, 146, 371
 Praprotnik, Ivan 173
 Pregrad, Zlatko 295
 Prekoršek, Ivan 270, 272
 Prekoršek, Tugomer 331, 343
 Prepeluh, Albin 49, 183, 196
 Preradović, Dušan 53
 Pretnar, Janko 173
 Pretner, Matej 267
 Pribičević, Svetozar 160, 161, 194
 Prijatelj, Ivan 35, 36, 49, 54, 99, 208, 209, 391
 Primc, Fran 113
 Prochazka, Ljudevit 291, 292
 Prokić 302
 Prokúpek, Adolf 230
 Protić, Stojan 91, 117, 130, 133, 169, 176, 182, 201, 202
 Protić, Vasilije 169
 Protić, Živojin 295
 Prunk, Janko 28, 48, 53, 387
 Prus, Marijo (Riči) 33
 Puc, Dinko 53, 54, 250
 Pucelj, Ivan 195, 196, 199, 206, 207, 212, 213, 214, 220, 229, 257, 261, 285
 Pukon, Ivan 181
 Pupin, Mihajlo 76, 79, 226
 Purić, Božidar 246, 375
 Puš, Ludovik 349
 Putnik, Radomir 199
- R**
- Račić, Puniša 183
 Radica, Bogdan 327, 328
 Radić, Stjepan 23, 95, 183, 201, 220, 271, 297
 Radin 345, 346
 Radivojević, Laza 348
 Radonjić, Milan N. 267
 Radovanović, Vladimir 295
 Radović, Andrija 186
 Radović, Blagota 253
 Radulović, Mato 306
 Rahten, Andrej 9, 29, 30, 50, 54, 72, 88, 93, 123, 146, 173, 180, 187, 197, 203, 217, 223, 232, 388, 389, 391
 Rajar 212
 Rajer, Janko 196
 Raketić, Ratko 125
 Rauch, Pavao 343
 Ravnihar, Vladimir 183
 Ravnik, Joža 155
 Rayburn, Sam 353
 Rebek 55
 Reiss 123
 Reitter, Ivan 292
 Repe, Božo 70
 Ribarić, Jožef 173
 Ribnikar 387
 Ribnikar, Adolf 48, 380
 Ribnikar, Bojan 331, 350
 Richards, James Prioleaus 336
 Ritig, Svetozar 75
 Roknić, Nikola 295
 Roosevelt, Franklin Delano 327, 335
 Roosevelt, Theodor 148
 Rostohar, Mihajlo 35, 49, 384
 Roš, Franjo 307
 Röthlin, Heidrun 15
 Rozmarek, Charles 324, 325
 Rožman, Gregorij 315, 337, 358, 366, 369
 Rudolf, Ivan 323
 Rupnik, Ivan 253, 254, 256
 Rupnik, Leon 303
 Rupnik, Srečko 155
 Rybář, Otokar 45, 58, 69, 83, 174, 186, 188, 213, 288

- S**
- Sabler/Desjatovski, Vladimir Karlovič 39
 Sachs pl. Grički. Hinko 228
 Sagadin, Štefan 291, 292, 295, 302
 Sajevec, Ivan 54
 Sakser, Frank 66, 146, 148
 Salmon, Patrick 167
 Sancin, Boris 331, 365, 375, 376
 Saramandić, Ljubomir 401
 Sazonov, Sergej Dimitrijevič 64, 108
 Schmerling, Anton 26
 Schmidt-Snoj, Malina 22, 31
 Schneller, Pavel 156, 371
 Schwegel, Ivan 173, 179, 180, 182, 188
 Scott, James Brown 155
 Seaton-Watson, Robert William 75, 86, 89, 145
 Sehmeiger, Janko 113
 Serbec, Josip 52, 53, 213, 214
 Seymour, Day Charles 179, 181
 Šfiligoj, Avgust 331
 Sforza, Carlo 313
 Simović, Dušan 300, 306
 Sirišević, Slavko 295
 Skalický, Bohuslav 196, 219
 Slanc, Karel 52, 53
 Slanc, Rado 331
 Slavenski, Milena 253
 Slavič, Matija 173, 268
 Slijepčević, Pero 193
 Slipčević, Pera 250
 Smersu, Rudolf 349
 Smilja, Amon 383
 Smith, Arthur Clarendon 351, 353
 Smodlaka, Josip 58, 67, 173, 179, 184, 186, 201, 203
 Snoj, Franc 323
 Sofrenović, Miloš 292
 Spaha, Mehmed 183
 Spasić, Vladimir 295
 Spasić, Vladislav 294
 Spellman, Francis 322
 Spendal, Josip 307
 Špinčić, Vjekoslav 69
 Srdinko, Otokar 228
 Sretenović, Stanislav 72, 167
 Sretenović, Svetolik 291, 294
 Srkulj, Stjepan 250
 Srškić, Milan 76, 80, 262, 263
 Stajić, Jordan 120
 Stajić, Vasa 179
 Stakić, Vladislav 349
 Stalin, Josif Visarionovič Džugašvili 336, 347
 Stampa, Cavaliere 90
 Stanić, Andra 182
 Stanković, 85
 Stanković, Djordje 71
 Stanojević, Aleksandar 108
 Stanonik, Tončka 19
 Starčević, Ante 394
 Stare, Hugo Bruno 174
 Stare, Miloš 349
 Steed, Wickham 75, 86
 Stefanini, Vjekoslav 251
 Stefanovski, Mirjana 137
 Steinbacher, Nina 200, 206, 215
 Steinmetz, Rudolf 174
 Stele, France 275, 276
 Stepanović, vojvoda Stepa 125
 Sterling, John Ewart Wallace 330
 Stodola, Kornel 230
 Stojadinović, Milan 227, 245, 246, 247, 273, 290, 328
 Stojanović, 104
 Stojanović, Kosta 193
 Stojanović, Nikola 59, 67, 76, 79, 164, 193
 Strandtman, M. 342
 Strašek, Ivan 307
 Strimpl, Ludvik 222
 Strmšek, Pavel 307
 Strnić, Slavko 253
 Strossmayer, Josip Juraj 19, 106
 Subotić, Dušan 243
 Supilo, Franjo 58, 68, 76, 77, 78, 84, 89, 92, 104, 114, 391
 Svěcený, Antonín 229
 Svetec 275
 Svoljšak, Petra 72
 Sweetser, Arthur 353
- Š**
- Šalda, Angela 307
 Šalda, Leopold 307
 Šamala 273
 Šamalj 222
 Šantel, Saša 47, 53
 Šentjurc 257
 Šepić, Dragovan 64, 86, 88, 119
 Šercer, Nikola 295
 Šijanec, Fran 307

Šilović 269
 Šimrak, Janko 214
 Šišić, Ferdo 130, 178, 179, 250
 Škerlj, 306
 Škofič 307
 Škulj, Edo 179
 Šlebinger, Janko 41
 Šmid, Konrad 292, 295
 Šola, Atanasije 58, 67
 Šömen, Branko 107
 Šorli, Tomo 53, 65, 78, 92, 93, 94, 95, 145, 173, 188
 Špaček, Jaromir 230
 Špaček, Stanislav 233, 291, 292
 Štibler, Miloš 295
 Štrukelj, Vinko 295
 Šubelj, Ivo 174
 Šumenković, Ilija 193, 347
 Šumrada, Janez 72
 Šusteršič, Ivan 70, 182, 388
 Šušteršič, Alojzij 173
 Šutej, Juraj 248
 Švarc, Ivan 291, 292, 295
 Švent, Rozina 147

T

Taaffe, Edvard 29
 Tamaro 95
 Tarasov, Vasilije 295
 Tardieu, André 179, 183
 Tavčar, Ivan 153, 331
 Teleki, Géza 327
 Teržan, Josip 295
 Tito, Josip Broz 310, 311, 315, 316, 317, 318, 322, 325, 336, 338, 345, 346, 348, 351, 356, 358, 360, 363, 364, 378
 Tittman, Charles Trowbridge 342
 Tizsa, István 69
 Tjutčev, Fjodor Ivanovič 40
 Todorović 124
 Tolstoj, Lev Nikolajevič 39
 Tomašić, Nikola pl. 51, 52
 Tomičić, Juraj 250, 251, 253, 295
 Tomić, Jovan 193, 301
 Tomljenović, Tomislav 201
 Tomšič, Dušan 307
 Tomšič, Ivan 35
 Topalović, Živko 253, 316
 Torbar, Josip M. 348
 Torre, Andrea 63

Tošić, Desimir 370, 380
 Trgovčević, Ljubinka 75, 87
 Triller, Karel 183
 Trinajstić, Dinko 65, 72, 75, 76, 77, 78, 80, 87, 104, 120, 124, 136, 155, 161, 176, 177, 179, 188, 193
 Trivunac, Miloš 156
 Trmal 230
 Trošt, Rudolf 371, 372
 Trstenjak, Matija 307
 Trstenjak, Zofija 307
 Truman, Harry S. 335, 336
 Trumbić, Ante 57, 58, 63, 67, 68, 70, 72, 74, 76, 77, 78, 85, 87, 89, 92, 95, 104, 117, 119, 121, 123, 126, 129, 130, 131, 133, 135, 136, 137, 138, 141, 143, 144, 145, 155, 161, 164, 165, 168, 169, 173, 174, 176, 179, 185, 187, 188, 193, 223, 274, 393, 399
 Trunk, Jurij Matej 324
 Tucker, Beverley Dandridge 329
 Tučič, Srgjan 74
 Tudjman, Franjo 72
 Tuma, Henrik 49, 52, 53
 Tuma, Ivan 174
 Tumpej 367
 Tumulty, Joseph Patrick 149
 Turina, Ivan 292, 295
 Turner, Pavel 61
 Turnšek, Metod 358
 Tušek, Franc 307

U

Ude, Lojze 53, 168, 387
 Uhlří, Antonin 230
 Urbas, Miroslav 331
 Urek, Ivan 200, 201
 Uršič, Andrej 331
 Uršič, Tone 200
 Ušeničnik, Aleš 384

V

Václav, Josef 230
 Valenčak, Ferdo 279
 Valjavec, Matija 46
 Vasič, Dositej 224
 Vasiljevič 97, 335
 Vasiljevič, Dušan 76, 79, 104, 120, 193
 Vasiljevič, Miroslav 291, 292, 294
 Vauhnik, Miloš 331
 Vedlin, Živko 331

Velimirovič, Nikolaj 66, 81, 84, 116, 129, 224
 Velmar-Jankovič, Vladimir 291, 292, 295
 Venizelos, Elefteros 250
 Verovšek, Jože 331
 Verstovšek, Karel 255
 Verstovšek, Zlatko 295
 Vesnić, Milenko 84, 174, 176, 182, 183, 184, 186, 187, 197, 202
 Videčnik, Aleksander 30
 Vide Ogrin, Petra 19
 Vidović, Aleksandar 295
 Vigele, Zdravko 231, 232, 251, 295
 Vilfan, Josip 104
 Vilfan, Franjo 173
 Vinkler, Jonatan 40
 Vitaz, Milan 295
 Vlačić, Matija 112
 Vlajčić, Gordana 137
 Vodopivec, Fran 176, 177
 Vodopivec, Peter 60, 72, 73, 388
 Vodušek Starič, Jerca 54, 99
 Vodušek, Vital 330
 Vogrinec, Barbara 126
 Vojnović, Luj 85
 Vončina, Anton 307
 Vorys 336
 Vošnjak, Catherine (Katica) B. 341, 356, 357, 358, 364, 365, 381
 Vošnjak, Ferdinand 16
 Vošnjak, Franc (Franz) Xaver 16, 17
 Vošnjak, Hans 17, 22
 Vošnjak, Henriette 33
 Vošnjak, Henrijeta 22
 Vošnjak, Ivan 15, 16, 18
 Vošnjak, Janez 16
 Vošnjak, Josip 12, 15, 16, 17, 19, 21, 22, 24, 25, 28, 30, 31, 32, 39, 344, 354, 359, 386
 Vošnjak, Jože 18
 Vošnjak, Jožefa 37
 Vošnjak, Jože (Joseph Woschnagg) 16
 Vošnjak, Lucija 17
 Vošnjak, Maria 16
 Vošnjak, Miha 19, 21, 36, 37, 254, 354
 Vošnjak, Mihael 12, 15, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 30, 33, 37, 50, 51, 52, 53, 58, 60, 61, 62, 67, 86, 96, 97, 99, 100, 113, 144, 147, 157, 158, 159, 169, 177, 185, 186, 191, 197, 198, 299, 310, 344, 354, 359, 402
 Vošnjak, Mihael I. 15, 16
 Vošnjak, Mihael II. 16, 17

Vošnjak, Mihael III. 17
 Vošnjak, Mitja 16, 17, 18
 Vošnjak, Peter 15
 Vošnjak, Vandelin 16
 Vošnjak, Vincenc 17
 Vošnjak, Vinko 284
 Vošnjak, Zorika 31
 Vovko, Andrej 320
 Vrančič, Ivan 331
 Vrbanič, Milan 250, 253
 Vrečko, Martin 284, 287
 Vrečko, Vladka 284
 Vrhovac, Lazar 295
 Vujič, Vladimir 251, 253
 Vukičević, V. 183
 Vulović, Danilo 293

Z

Zabukovšek, Ana 307
 Zadravec, Franc 40, 44, 45, 47
 Zajec, Marjan 315, 316, 331
 Zakošek, Ladislav 73, 74, 82
 Zakrajšek, Kazimir 372
 Zalar, Joseph 156, 325, 343
 Zalokar 99
 Zarnik, Valentin 46
 Zavoral, Metoděj Jan 230
 Zdolšek, Bogomir 307
 Zdolšek, Mela 307
 Zečević, Božidar 295
 Zečević, Momčilo 67, 72, 81, 175, 193, 194, 209, 213, 306
 Zečević, Sekula 295
 Zgrablič, Martin 177
 Zidar, Andraž 93
 Zorc, Vinko 54, 295, 331
 Zorman, Ivan 372
 Zupančič 284
 Zupanič-Slavec, Zvonka 30

Ž

Žagar, Ciril 308
 Žanko, Krunoslav 251, 295
 Žebot, Ciril 194
 Železinger, Vladimir 282
 Žerjav, Gregor 48, 53, 54, 57, 60, 69, 159, 201, 212, 216, 282, 380, 387
 Židanik, Anica 307
 Židanik, Ivan 307
 Žitnik, Rudolf 331, 332, 342, 349, 374

- Živaljević, Dimitrije 253
 Živančević, Mihailo 295
 Živković, Petar 183, 260
 Živković, Žarko 292, 295
 Živković, Žarko S. 291
 Žižek, Aleksander 23
 Žižek, Franc 232
 Žižice 306
 Žmavc, Ivan 50, 233, 291, 292
 Žolger, Ivan 173, 178, 183, 186, 187, 188
 Župančič, Oton 268
 Županič, Niko 65, 66, 72, 73, 76, 79, 83, 86,
 97, 107, 152, 163, 164, 189, 250, 261, 371,
 400, 401
 Žuraj, Marko 201
- W**
 Walter, Francis 340
 Waring, Lily Florence 103
 Weber, Ivan 375
 White, Henry 183
- Wilder 223
 Williams, Harrison A. 381
 Wilson, Thomas Woodrow 110, 141, 143,
 146, 148, 149, 150, 152, 159, 161, 167, 176,
 178, 179, 180, 181, 183, 184, 187, 188, 341,
 344, 351, 352, 353, 354, 365, 400
 Windischer, Fran 250
 Windischgrätz, Ernest Ferdinand Werand 22
 Winter, Len 229
 Wolf, Vida 365, 375, 376
 Woschnagg, Hans 17
 Woschnagg, Walter 18
 Woschnak, Anton 15
 Woschnak, Georg 15
 Woschnak, Joseph 15
 Woschnak, Paul 15
 Woschnak, Thomas 15
 Woshnak, Ivan 16
 Woshnak, Vincenc 16
 Wuensch, Jan Maria 342

Zahvala

Pot od ideje, raziskav, dejanskega pisanja do knjižne izdaje, predvsem tako obsežne, ni vedno lahka, predvsem pa ne kratka. Odvisna ni le od avtorja, temveč tudi od oseb, ki so kakor koli pripomogle k njeni dejanski uresničitvi. Nekatere izmed njih so mi bile v moralno podporo, nekatere so pomagale s strokovne plati, spet druge predvsem tehnično in finančno.

Ob izidu pričujoče znanstvene monografije se iskreno zahvaljujem založniku in uredniku Stanislavu Kodriču iz založbe Jutro, brez katerega biografija dr. Bogumila Vošnjaka verjetno še dolgo ne bi ugledala luči sveta. Izida pa prav tako ne bi bilo brez gospoda Vladislava Bevca, ki je pred tremi leti, ko sem doktorirala, prepoznal pomen izdaje Vošnjakove biografije in me tudi seznanil z gospodom Kodričem. Obema se zahvaljujem tudi za strokovne in vsebinske nasvete.

Biografije zagotovo ne bi bilo niti brez slovenskega veleposlanika na Dunaju dr. Andreja Rahtena, mojega mentorja in odličnega zgodovinarja, ki me je tudi navdušil za pisanje političnih biografij. Na tem mestu se mu želim zahvaliti za vso strokovno in moralno podporo v času študija in po njem ter recenzijo za pričujočo knjigo.

Zahvala gre tudi iskrenemu prijatelju in stanovskemu kolegu dr. Gregorju Jenušu za moralno podporo, nasvete in recenzijo, ki jo je prav tako napisal za to biografijo.

Posebna zahvala gre dr. Janezu Arnežu, ki mi je dovolil raziskovati v *Arhivu Studia Slovenica*, in Andreji Klasinc Škofljanec, ki mi je pomagala pri vpogledu v tovrstno gradivo. Zahvaljujem se tudi *Centru za evropsko prihodnost* in *Koordinacijskemu odboru za raziskovanje diplomatske zgodovine* za priložnost, da sem lahko sodelovala pri raziskovanju slovenske diplomacije in me tako spodbudila k pisanju pričujoče biografije. Zahvaljujem se dr. Miranu Aplincu in Mateji Medved, ki sta mi pomagala pri iskanju ohranjenega gradiva v *Muzeju usnjarstva na Slovenskem* in *Muzeju Velenje*. Zahvala gre tudi uslužbencem *Arhiva RS* in *Arhiva Jugoslavije*, ki so mi pomagali pri iskanju gradiva.

Toplo se zahvaljujem staršema, ki sta me podpirala in mi stala ob strani v času nastajanja monografije. Zahvaljujem se tudi bratu za veliko moralno podporo in obdelavo fotografij.

Nazadnje bi se rada iskreno zahvalila svojemu Matevžu Beleju in najinemu sinu Nikosu, ki sta mi dala čas in prostor za pisanje, ter za ljubezen, najiskrenejšo podporo, pomoč in razumevanje, brez katerih te knjige prav tako ne bi bilo.

Aleksandra Gačić

Aleksandra Gačić
BOGUMIL VOŠNJAK
Politik in diplomat

Spremna beseda v knjigi:
dr. Andrej Rahten

Besedilo na zadnji platnici:
dr. Gregor Jenuš

Oprema:
po predlogi Gabriele Burde

Postavitev in prelom:
Julijan Kodrič, ONZ Jutro

Izdalo in založilo:
Založništvo Jutro, Ljubljana

© Aleksandra Gačić in Založništvo Jutro

*Natisnjeno v Sloveniji leta 2017 v nakladi 300 izvodov,
prodajna cena ob izidu 37,50 €.*

Naročila:

Jutro d.o.o., Črnuška c. 3, p.p. 4986, 1001 Ljubljana

Tel. 041 698-788 • Faks (01) 561-72-35

E-pošta: Info@jutro.si • www.jutro.si